

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Triat i garbellat

...els resums de les conferències i dels seminaris del curs

2010-2011

Recull dels resums de les conferències i seminaris celebrats durant el curs 2010-2011 publicats en l'espai de comunicació virtual **Triat i Garbellat** de l'*Obrador Obert* de la SCG. Els resums es presenten en l'ordre cronològic de realització i amb expressió de l'autoria. Són els següents:

M. LÓPEZ va guiar la visita a l'exposició: *Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897* [Pau Alegre] p. 1 : : J. AUSÀS: *Vers una nova organització territorial de Catalunya. Les lleis de vegueries i de l'àrea metropolitana de Barcelona* [Pau Alegre] p. 2 : : E. RUIZ DE URRESTARAZU: *Euskal Herria ¿Un país virtual?* [Enric Bertran] p. 4 : : Presentació a Girona de les publicacions del Segon Congrés Català de Geografia : : D. PAVÓN: *Gran obra hidràulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià: dels projectes a les realitzacions (1850-1980)* [Pau Alegre] p. 8 : : R. GARDNER: *Geography in the 21st century challenges, opportunities and the role of learned societies* [Mireia Baylina] p. 10 : : S. SALADIÉ: *Els conflictes territorials del sistema elèctric a Catalunya* [Pau Alegre] p. 13 : : F. SEGURA: *La pantanada de Tous 25 anys després. Lliçons d'un desastre* [Xavier Úbeda] p. 15 : : Presentació del llibre *Edward W. Soja. La perspectiva postmoderna de un geògraf radical* [Bernat Lladó] p. 17 : : *Curset sobre Manifestacions del Canvi Global a Catalunya* [Pau Alegre / Albert Pèlach] p. 19 : : A. PAAASI: *Region in theory and practice* [Mireia Baylina] p. 24 : : G. PALSKI: *Jacques Bertin et la réflexion théorique en cartographie. Mythologie et mystères de la semiologie graphique* [Pau Alegre] p. 27 : : Presentació del llibre *El món rural a Catalunya* [Elisabet Sau] p. 29 : : *El curset sobre La variabilitat climàtica a la Península Ibèrica* [Joan Albert López Bustins] p. 31 : : M.J. PRADOS: *Naturbanización. Algunos ejemplos en áreas de montaña y periurbanas* [Elisabet Sau] p. 34 : : C. MONTIEL: *Buenas prácticas de uso del fuego en Europa* [Xavier Úbeda] p. 35 : : J. MARTIN VIDE: *Los límites del planeta y el cambio climático* [Enric Bertran] p. 37 : : *Descoberta urbana a les obres del túnel del TGV a Barcelona* [Rafael Giménez] p. 39.

[pau alegre, 11 de juliol de 2011]

Dissabte 18 de setembre de 2010

Marina LÓPEZ GUALLAR
Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona,
va guiar la visita a l'exposició

Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897.

Una trentena de socis, amics i coneguts de la Societat Catalana de Geografia van fer cap al Saló del Tinell dissabte 18 de setembre per a girar visita a l'exposició *Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897* muntada pel Museu d'Història de Barcelona dins del programa "Any Cerdà" organitzat per l'Ajuntament de la ciutat. La Sra. Marina López Guallar, comissària de l'exposició, va mantenir ben desperta l'atenció de la concurrència durant les gairebé dues hores d'explicacions sobre els materials de la mostra i de comentari dels nombrosos textos murals que l'entapissen. Les nombroses sol·licituds d'aclariment i comentari promogudes pels assistents, van fer palès l'interès que els va desvetllar tothora.

Subtitulada com "La invenció d'una capital", l'exposició no és un només un enfilall ben compartimentat de plafons i vitrines amb plànols originals de difícil consulta, de fotografies poc conegudes i d'audiovisuals amb cap i peus. El guió i el muntatge de tot plegat decanta decididament l'atenció dels visitants vers el veritable objectiu a encaixar, la comprensió del títol i el subtítol esmentats. L'exemple il·limitat exigint el 1853, plasmat per Cerdà en forma de projecte irreversible el 1859, és assolit plenament el 1897 amb l'annexió de la majoria dels municipis del pla barceloní. La capital esdevé metròpoli en una trajectòria que Marina López ha sabut instal·lar de manera prou alligonadora en l'exposició i sintetitzar sense escletxes en la presentació del programa de mà que us transcrivim al costat. [Pau **Alegre**].

Dimecres 13 d'octubre de 2010

Jordi AUSÀS i COLL,
conseller de Governació i Administracions
Públiques de la Generalitat de Catalunya:

*Vers una nova organització territorial de Catalunya.
Les lleis de vegueries i de l'àrea metropolitana de Barcelona.*

La sessió inaugural del curs 2010-11 de la Societat Catalana de Geografia (SCG) va servir per a commemorar el setanta-cinquè aniversari de la seva fundació. Així, en presentar l'acte acadèmic, el qual va tenir lloc a la Sala Joan i Pere Coromines de l'IEC el dia 13 d'octubre de 2010 amb una nombrosa concurrència, el president Francesc Nadal va recordar les fites més destacades de les activitats desenvolupades per la Societat d'ençà 1935, una evolució molt ben avinguda amb la temàtica i la preocupació que seria la protagonista de l'acte: l'organització territorial de Catalunya. Són molt nombrosos els socis i les sòcies, els col·laboradors i les col·laboradores, que s'hi han referit expressament en el prop d'un miler de dissertacions impartides durant els primers setanta-cinc anys d'existència, així com a les planes de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia (TSCG)*. La Junta de Govern de la SCG ho ha volgut destacar mitjançant l'edició d'un número monogràfic de TSCG dedicat a aquesta temàtica. L'acte també servia, doncs, per a presentar-lo com cal.

La preparació del número 67-68 de TSCG va començar a inicis de l'any 2009, en la previsió, precisament, de publicar-lo l'any sobre, el del setanta-cinquè aniversari. Els gairebé dos anys transcorreguts des de l'arrencada fins a la consumació de l'edició no són pas un lapse exagerat en l'edició d'un monogràfic. Les propostes als possibles col·laboradors, la redacció i la revisió dels originals i la tria de la documentació complementària, porta temps i esforços molt considerables. En aquest context, Francesc Nadal va agrair la cura i la perseverança del professor Jesús Burgueño, especialista prou reconegut en la matèria i vicepresident de la SCG, per la feina de coordinació que hi ha esmerçat.

En fer ús de la paraula, Jesús Burgueño també va tenir expressions d'agraïment per a tots els autors i autores del número que presentava, la llista dels quals va repassar de dalt a baix en comentar breument les seves aportacions. Si ens hem de lamentar d'alguna cosa, va venir a dir el coordinador, és que el calendari legislatiu s'hagi immiscit en el procés. En efecte, l'aprovació de les lleis de vegueries i de l'àrea metropolitana de Barcelona pel Parlament de Catalunya, efectuada a finals de juliol d'enguany, potser devaluï alguns dels textos aplegats en la mida que els seus plantejaments conjecturaven sobre els continguts d'aquelles lleis. Tanmateix, això no els treu interès i, si més no, va afegir Burgueño, cal felicitar-nos de l'aprovació perquè demostra una actitud de compromís polític ben positiu, malgrat la patcada rebuda per la Sentència sobre l'Estatut de Catalunya dictada pel Tribunal Constitucional i sobre la qual la Junta de la SCG s'ha manifestat per tot allò que fa referència a l'organització territorial.

Bona prova de l'interès de la SCG per a difondre les lleis esmentades va ser la invitació cursada a l'Honorable Sr. Jordi Ausàs, conseller de Governació i Administracions Públiques de la Generalitat de Catalunya, per a presidir l'acte

commemoratiu del setanta-cinquè aniversari i de presentació del número monogràfic de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. A més a més d'honorar la celebració amb la seva presència, el Sr. Ausàs va pronunciar una conferència sobre les perspectives d'una nova organització territorial de Catalunya en el camí traçat per les lleis esmentades. La intervenció del Sr. conseller va versar íntegrament sobre la de vegueries per a remarcar que, tot i la fragilitat introduïda per la Sentència abans al·ludida, el seu articulat ofereix escaletes suficients com per a endegar-ne la regulació jurídica, les competències electorals i les finances pròpies. La clau del seu establiment rau en una estratègia d'implantació i transformació gradual de l'organització territorial, la qual ja havia estat recomanada, va recordar, per l'*Informe Roca*. No va amagar, però, que caldrà un esforç molt considerable de la classe política i dels catalans per a reeixir en la comesa, la qual es justifica de totes passades per l'equilibri territorial i la simplificació de l'administració pública que introduirà, i pel que suposa d'afirmació de sobirania nacional. Acabada la dissertació, encara hi va haver temps per a demanar al Sr. Ausàs el parer sobre el paper de l'aglomeració barcelonina en l'equilibri territorial de Catalunya que havia comentat abans, i sobre on havia anat a raure la sol·licitud de creació d'una vegueria per al Penedès. El Sr. conseller va saber trobar la resposta i comentari adients en cada cas.

Enllestit l'acte acadèmic, els assistents van ser obsequiats amb un refrigeri al pati de la Casa de Convalescència presidit per Sant Pau. Un brindis amb cava va servir per a desitjar els "per molts anys" a la Societat en els seus primers setanta-cinc anys. [Pau Alegre , 14 d'octubre de 2010]

Dijous 21 d'octubre de 2010

Eugenio RUIZ DE URRESTARAZU
Euskal Herriko Unibertsitatea-Universidad del País Vasco:

Euskal Herria ¿Un país virtual?

Dijous 21 d'octubre de 2010 se celebrà la sessió acadèmica mensual corresponent al curs 2010-11 de la Societat Catalana de Geografia (SCG), anomenat *Segon curs del 75è aniversari*. La conferència programada duia per títol *Euskal Herria ¿Un país virtual?* i va ser pronunciada pel Dr. Eugenio Ruiz de Urrestarazu, catedràtic d'Anàlisi Geogràfica Regional, de l'Euskal Herriko Unibertsitatea - Universidad del País Vasco, davant la presència d'un públic nombrós, que omplia a vessar la sala Lluís Nicolau d'Olwer de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

Obrí l'acte el president de la SCG, Francesc Nadal, qui féu una breu presentació del conferenciant, tot destacant la seva feina gestora com a vicerector del Campus d'Àlaba de la universitat citada, la tasca docent que hi desenvolupa i les seves principals línies de recerca, l'organització territorial, el paisatge, la planificació i el desenvolupament rural. El professor Ruiz de Urrestarazu agrai les paraules del president i la invitació a participar en aquest curs, i ho va fer en català com a volguda reconeixença a la llengua pròpia de la Societat, tal com s'estableix als nostres estatuts, als quals féu expressa referència.

El professor Ruiz de Urrestarazu inicià la conferència dient que n'havia manllevat la idea del títol del sociòleg bascofrancès Jaureguizar, qui havia dit que *Euskal Herria és un país virtual que només existeix al cor dels bascos*, i es proposà d'oferir elements de reflexió sobre la qüestió. Per a fer-ho, estructurarà la seva intervenció en tres apartats: la diversitat territorial del País Basc, les denominacions diverses d'aquestes terres, i els fonaments principals d'Euskal Herria, entre els quals prenen relleu la llengua basca i la trajectòria foral.

Pel que fa a l'apartat de la diversitat territorial d'Euskal Herria, el professor Ruiz de Urrestarazu féu referència a quatre aspectes: la inexistència de límits naturals, com a molts països del món; unes unitats fisiogràfiques heterogènies, amb singularitats geomorfològiques, climàtiques o biogeogràfiques; l'esquarterament administratiu, exemplificat amb una frontera internacional que al llarg del temps ha consolidat distàncies de tot ordre, des dels costums a la legislació, amb l'existència de tres regions (el País Basc francès, inclòs a la regió d'Aquitània, i les comunitats autònomes del País Basc i Navarra), les tres províncies basques, amb l'autonomia que els atorga la Llei de territoris històrics de 1983, o amb la pervivència de la divisió territorial i econòmica que reconeix les demarcacions de les antigues regions industrials de Biscaia i Guipúscoa; i la pluralitat social i cultural originada per un capteniment demogràfic dissemblant, amb un nord on fan cap jubilats francesos i n'emigren els joves, i un sud amb una immigració procedent de diverses terres d'Espanya, atreta per la demanda de mà d'obra industrial.

Quant a les denominacions d'aquestes terres, el professor Ruiz de Urrestarazu en posà de relleu una pregona diversitat: Navarra, Bascònia, *Vascongadas*, Cantàbria, País Basc, *Pays Basque*, Euskadi (i el precedent Euzkadi)... I es remuntà a la segona meitat del segle XVI, en el qual apareix per primer cop Euskal Herria, en els textos del noble alabès Juan Pérez de Lazarraga i al catecisme del clergue bascofrancès Ioannes de

Leizarraga, autors que escriuen en euskera, cadascun d'un costat de la frontera entre Castella i la part del regne de Navarra encara independent de França.

La dissertació històrica es complementà amb l'anàlisi d'altres denominacions que en un moment o altre van fet forat: bascos per designar els habitants del nord de la frontera i navarresos per referir-se als del sud, incloent-hi biscaïns i guipuscoans, gentilicis que conservaren aquest significat fins el segle XIX; Cantàbria, denominació associada al mite de la resistència ultrancera a la dominació romana i a una pretesa puresa de sang de part dels bascos; l'aparició, els segles XVIII-XIX, dels mots *vascongados* i províncies *vascongadas*; la contraposició, sorgida el vuit-cents, entre el gentilici basc i el topònim País Basc amb els mots anteriors, de la mà dels historiadors Astarloa i Zamalacoa; fins a l'aparició d'Euzkadi i Euskadi -nom èuscar del País Basc-, a proposta del pare del nacionalisme basc, Sabino Arana.

Pel que fa referència a la llengua basca, el professor Ruiz de Urrestarazu en destacà la gran difusió assolida per mites com és ara el concepte de llengua aïllada, fonamentat en un origen certament desconegut, però que tendeix a ignorar la relació de l'euskera amb les llengües veïnes al llarg de la història, fet que ha donat peu a una munió de manlleus; i la consideració de llengua primitiva ancorada en els anys, menystenint les possibilitats d'evolució inherents a qualsevol idioma, capaç, per tant, d'adaptar-se als nous temps i a les noves necessitats. Així mateix, però, el ponent reconegué entrebancs incontestables com la fragmentació dialectal i les dificultats d'aprenentatge des de la perspectiva estructural d'una llengua llatina. En aquest sentit, posà de relleu el procés d'unificació dialectal empès per l'Euskaltzaindia (*Real Academia de la Lengua Vasca*) que desembocà en l'*euskara batua* (euskera unificat), registre emprat en l'administració, l'ensenyament i els mitjans de comunicació.

Quant a la situació actual de l'euskera, el conferenciant destacà tres zones ben diferenciades: Àlaba i el sud de Navarra enregistren els percentatges més baixos de persones bilingües, per causa del retrocés secular del basc, incapaç de fer front a l'avanç d'un idioma potent com el castellà, ja des d'època moderna; el nord de Navarra i les províncies costaneres de Biscaia i Guipúscoa, on la llengua basca va saber trobar reductes rurals on resistir, presenten un índex de bilingüisme esperançador, d'acord amb les adequades polítiques lingüístiques del govern autònom; una tercera àrea correspon a Iparralde, altrament dit País Basc francès, on la reculada recent de l'euskera és espectacular, malgrat la bona salut de què gaudia en temps històrics, quan el contacte amb una llengua més feble que el francès, el gascó, li assegurava la supervivència.

La salut de la llengua basca, tot i ser estantissa, acumula l'actiu d'haver sobreviscut temps molt difícils, en els quals se n'ha mantingut l'estima, de part fins i tot de qui no el parlava, raó per la qual perviu com a senyal d'identitat. És per això que la denominació Euskal Herria sembla la més avinent per designar uns territoris, on malgrat la llengua basca ha experimentat un retrocés, hom la considera com un patrimoni cultural propi. Aquest plantejament estableix un estret lligam entre territori i llengua, ja que Euskal Herria significa el territori on s'enraona la llengua basca i *euskaldun*, qui parla basc. Això fa de l'euskera un dels pilars més fermes d'aquest estimat país. L'altre pilar fonamental d'Euskal Herria, el règim foral de Navarra i el País Basc, és també de capital importància, però no hi va haver temps de parlar-ne. Sens dubte, seria un bon tema per a una altra conferència. [Enric **Bertran**, 21 d'octubre de 2010]

Dimarts 9 de novembre de 2010

Presentació a Girona de les publicacions del Segon Congrés Català de Geografia, "El mapa com a llenguatge geogràfic".
Taula rodona amb Jesús BURGUEÑO, Josep M. RABELLA,
Jaume FELIU i Pau ALEGRE sobre la temàtica:

*L'ensenyament de la cartografia
en els estudis de geografia a Catalunya*

En completar la publicació dels materials del Segon Congrés Català de Geografia, la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia (SCG) va creure adient i convenient de donar-ne la difusió merescuda. Així, a la manera d'una presentació de llibres, la taula rodona sobre el tema *L'ensenyament de la cartografia en els estudis de geografia a Catalunya*, celebrada a Girona el proppassat dimarts 9 de novembre, en va fer l'efecte oportú i necessari. La convocatòria va gaudir d'un bon ressò i és així com una cinquantena de socis i estudiants va omplir l'Aula d'Humanitats del Centre Cultural la Mercè per a escoltar i replicar els ponents de la taula rodona.

Abans d'això, però, el Sr. Rafel Llussà, director del Departament de Geografia de la Universitat de Girona, va obrir l'acte amb unes breus paraules d'ofertament de l'acte i el Sr. Francesc Nadal, president de la SCG, va aprofitar l'avinentsa per a explicar els objectius la Societat i la seva trajectòria històrica al llarg dels setanta-cinc anys d'existència que celebrem enguany, amb especial esment de la gènesi i materialització dels dos congressos celebrats fins ara. En relació amb el "Segon Congrés Català de Geografia", celebrat el maig de 2008, el professor Nadal va remarcar l'interès de les conferències, les ponències i les comunicacions que s'hi van presentar sota el lema més general de "El mapa com a llenguatge geogràfic". D'aquesta manera, també venia a presentar el número 65 de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (2008), el qual recull tots els materials del II Congrés en suport analògic i digital, l'edició del qual va comptar amb la col·laboració de l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

El professor Jesús Burgueño (Universitat de Lleida) va encetar el torn d'intervencions de la taula rodona amb un repàs dels textos sobre cartografia d'autors catalans, o referits al mapa de Catalunya, que va aplegar i introduir en una altra publicació del II Congrés, *El mapa com a llenguatge geogràfic. Recull de textos històrics (s. XVII-XX)*, publicat en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans (2008). Tot seguit, el professor Pau Alegre (Universitat Autònoma de Barcelona) es va referir als seus records com a docent a l'antic Col·legi Universitari per a manifestar la joia que li feia poder tornar a "donar classe" davant de tants companys i estudiants gironins. En aquest caient, va emfasitzar la intencionalitat docent dels textos triats, traduïts i aplegats sota la seva responsabilitat en el llibre *El mapa com a llenguatge geogràfic. Recull de reflexions contemporànies (s. XX)*. L'obra ha estat publicada en col·laboració amb l'Institut Geográfico Nacional i ha aparegut enguany. Tant el curador de llibre com el president de la SCG, el qual moderava la taula rodona, no es van poder estar de recordar i agrair les bones gestions del consoci Joan Capdevila per al bon fi de l'edició.

Al seu torn, les intervencions dels professors Josep Ma. Rabella (Universitat de Barcelona) i Jaume Feliu (Universitat de Girona) van incidir en la transcendència de l'ensenyament de la cartografia en la formació dels geògrafs en la perspectiva de la seva

pràctica professional. En aquest context, els ponents, així com les intervencions del públic en el debat que va cloure el col·loqui, van posar de manifest la importància d'un bon ensinistrament en expressió gràfica per tal de poder amplificar i difondre exitosament les anàlisis territorials obtingudes amb eines informàtiques tan potents com poden ser els sistemes d'informació geogràfica, o amb llapis i paper mitjançant l'aplicació assenyada de la tan senzilla com dificultosa generalització cartogràfica.

Amb anterioritat a la taula rodona va ser efectuada una visita al Servei de Sistemes d'Informació Geogràfica i Teledetecció (SigTe) de la Universitat de Girona molt relacionat, és clar, amb activitats docents i de recerca del seu Departament de Geografia. Josep Sitjar, un dels seus responsables, va donar notícia dels objectius i dels principals projectes del servei, ben il·lustrada amb la projecció d'un DVD sobre la temàtica de recent edició. Bo i seguit, la quinzena de visitants es van traslladar a les dependències de la Cartoteca de la Universitat de Girona, on van ser informats complidament per Montserrat Terradas sobre els objectius, el fons documental i la tipologia d'usuaris del servei que dirigeix. I no podem cloure aquesta crònica sense deixar constància de l'agraïment més sincer de la Junta de Govern de la SCG per la bona acollida i suport que vam rebre dels responsables dels serveis esmentats, dels responsables del Centre Cultural la Mercè, i del director, els professors i els col·laboradors del Departament de Geografia de la Universitat de Girona, sense els quals no hauria estat possible l'èxit assolit per l'acte. [Pau **Alegre**]

Dijous 25 de novembre de 2010

David PAVÓN,
Universitat de Girona:

*Gran obra hidràulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià:
dels projectes a les realitzacions (1850-1980).*

La sessió de la conferència corresponent al mes de novembre del Segon Curs del LXXV Aniversari es va encetar amb el lliurament del 7è Premi Joan Palau Vera per a treballs de recerca d'estudiants de batxillerat, el qual ha recaigut en Martí Burcet i Rodríguez pel treball titulat "Els camins de Vilanova a Montserrat, a peu". El professor Enric Mendizàbal, exvicepresident de la SCG, l'hi va fer a mans entre els aplaudiments de la nombrosa concurrència que omplia la sala Carles Pi i Sunyer de l'IEC el dia 25 del mes de novembre esmentat.

Acte seguit, el professor Mendizàbal s'investí en el paper de presentador del conferenciant convidat, el professor David Pavon de la Universitat de Girona, a qui va caracteritzar com a especialista contumaç i altament qualificat de la geohistòria de l'aigua a les comarques gironines. Amb tots els detalls i compliments que feien al cas, va remarcar la importància i l'interès de la tesi doctoral del conferenciant, presentada fa tres anys, la qual versava sobre la temàtica anunciada per a la dissertació. El presentador, concelebrant d'excepció en aquell acte iniciàtic a l'Acadèmia, va emfasitzar sobre l'esplendidesa de l'aportació del professor Pavón, sense oblidar que ha estat publicada de fa poc per l'Institut d'Estudis Empordanesos en dos revinguts volums. Confiam que ben aviat puguem afegir la ressenya d'aquesta obra a la secció dels Llibres dels Socis i de les Sòcies d'aquest Obrador Obert.

Enllestits els prolegòmens, David Pavón va prendre la paraula per a descabdellar el tema *Gran obra hidràulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià: dels projectes a les realitzacions (1850-1980)*. En efecte, tal com havia pronosticat el presentador, la dissertació va constituir un model d'exposició sòlida i convincent de totes les iniciatives i les realitzacions efectives dels aprofitaments hidràulics dels dos rius empordanesos amb l'afegit indefugible del Ter. Durant el transcurs de la conferència es va posar de relleu el resseguit gairebé exhaustiu de la documentació generada per aquestes actuacions territorials.

Després d'introduir els trets més generals de les conques dels dos rius, el conferenciant va passar a traçar la seva geohistòria repartida en tres etapes ben diferenciades: des de mitjans del segle dinou fins a 1900, des d'aquesta data fins a 1950 i d'aquí fins a 1980. Si les dues primeres van ser les dels projectes d'embassaments i canals fracassats, la tercera va donar lloc, finalment, a les realitzacions. Durant el primer període van prevaldre els projectes adreçats a la irrigació de sectors força extensos, promoguts sempre pels grans propietaris de la comarca. Però tot i comptar amb factors tan positius com els que a l'altra banda de Catalunya van impulsar i materialitzar el Canal d'Urgell, els canals projectats per a l'Empordà van restar sobre el paper. La iniciativa de l'administració pública va ser el motor dels projectes endegats durant el segon període, rere l'aprovació del Plan General de Obras Hidráulicas estatal de 1902, i que tampoc no van prosperar.

De fet, el segon període descrit es va cloure amb l'aprovació del Pla d'Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya de 1935, el qual contemplava per primera

vegada l'aprofitament integral de les dues conques –i no només la del Fluvià– , així com el transvasament del Ter cap a Barcelona. La tercera etapa, la de les realitzacions efectives, va ser mediatitzada per aquesta infraestructura hidràulica clau per a l'articulació del territori català contemporani. Per raons polítiques òbvies –la promoció de l'obra continuava a mans de l'administració–, l'aprofitament de les dues conques empordaneses ja no podia esperar més. En aquest context, el conferenciant va recordar les vicissituds de l'abandonament dels projectes sobre el Fluvià i el desplaçament de l'atenció vers la Muga amb la construcció i posada en servei del pantà de Boadella (1959-1969), un fet que subvertia totes les expectatives acumulades durant cent anys. En resum, una excel·lent lliçó de geohistòria de l'aigua que va fer bones les expectatives que s'hi havia dipositat. [Pau **Alegre**, 26 de novembre de 2010]

Dimarts 14 de desembre de 2010

Rita GARDNER,
Royal Geographical Society (amb l'IBG):

*Geography in the 21st century:
challenges, opportunities and the role of learned societies*

La conferència corresponent al mes de desembre del curs del 75è aniversari de la Societat Catalana de Geografia va ser pronunciada per la Dra. Rita Gardner, geògrafa britànica i directora de la Royal Geographical Society (with IBG). La Junta de Govern de la SCG va considerar adient per aquest curs d'aniversari convidar la màxima responsable d'una de les societats geogràfiques de més història i més prestigi universal perquè ens donés a conèixer el recorregut d'aquesta institució i, sobretot, ens expliqués la seva tasca actual i els seus reptes futurs. Rita Gardner, geomorfòloga en la seva etapa acadèmica, és des de 1996 la directora de la Royal Geographical Society (RGS) i la persona que ha contribuït a donar un tomb a aquesta institució amb l'objectiu de convertir-la en una societat moderna del coneixement, que s'obre a tota la població, des de diversos angles i amb diferents estratègies amb l'objectiu de mostrar a la societat què fa i pot fer la geografia per entendre el món actual.

Gardner començà la seva conferència situant-se en l'any 1996, quan ella pren el timó de la RGS i, abans de posar-se a treballar, es pregunta tres coses: quin és el paper d'una societat moderna del coneixement?; què hauria de fer per complir aquest paper?; i qui ho hauria de facilitar? A partir d'aquí, organitza la seva exposició en dues parts d'extensió desigual: a la primera, més curta, fa un repàs de la significada història de la RGS des de la seva fundació, el 1830, i de l'impressionant llegat que deixa la institució; a la segona, explica amb detall on va la RGS actualment i quins són els seus reptes. A la primera part Gardner explica l'origen de la RGS com a resultat del moviment científic del segle XIX i creada per donar suport al projecte colonial. D'aquesta etapa, n'assenyala els episodis més significatius, en particular el suport a les exploracions de més ressò (Índia, Àfrica, Amèrica, Antàrtida, etc.), el paper de la RGS en la inclusió de la geografia a l'educació (1890), l'admissió de les dones (1918) en una societat d'homes exploradors, el trencament dels geògrafs acadèmics per crear l'Institute of British Geographers (IBG) el 1933, la posterior unió d'ambdues institucions al cap de 62 anys (1995) i, sobretot, l'existència de més de dos milions d'objectes de col·lecció (mapes, llibres, diaris, etc.).

Quan Gardner arriba a la RGS es troba amb una institució que vol reformar-se i això es palesa amb la creació, un any abans, de la Royal Geographical Society-Institute of British Geographers. La renovada parella veu necessària la seva unió per a fer un front comú per a donar un perfil més alt a la geografia actuant en quatre eixos: professional, acadèmic, social i polític. Els reptes i oportunitats al 1996 són importants: un magnífic edifici però tronat; una imatge de societat d'excursionisme; una idea social de la geografia que correspon al que s'ensenyava fa quaranta anys; col·leccions no organitzades i de complicat accés; una feble connexió amb grans audiències; i una fusió amb l'IBG que necessita consolidar-se. Per contra, la RGS té una excel·lent localització al cor cultural de Londres; una forta marca tant a nivell local com internacional; un important llegat històric i enormes recursos; esdeveniments de sobra per ser explicats des de la geografia; i la necessitat i la voluntat d'ajudar la disciplina. Davant aquesta

situació, i amb l'objectiu central de fer una Societat més oberta, accessible, i rellevant, el govern de la institució es planteja actuar en cinc direccions: imatge i inclusió; societat i geografia; política; educació; reconeixement professional. Com esmenta Gardner, es tracta d'assolir el seu propi Everest; això és, modernitzar la seva imatge, fer un millor ús dels recursos, arribar a noves audiències, millorar la salut de la geografia a l'escola i a la universitat, fer que la geografia sigui entesa i considerada pel públic, els mitjans de comunicació i la classe política..., conservant les fortaleses tradicionals. No cal dir que les noves tecnologies desenvolupades amb força a partir de la data de la refundació de la RGS han afavorit extraordinàriament l'objectiu. En aquest sentit, a la renovació física s'afegeix la creació de la RGS virtual d'audiència potencial il·limitada.

La RGS s'obre visualment, físicament i intel·lectualment a la societat. L'edifici es rehabilita i això implica grans números: moure 100 tones de materials de col·lecció, posar un quilòmetre de documents en nous arxivadors, crear un catàleg digital, consultar més de 35 especialistes... i un cost de 7,4 milions de lliures que provenen de la mateixa fundació. La RGS esdevé un recurs mundial accessible a tothom per a conèixer la història de la geografia, la fotografia i la cartografia, comprendre el patrimoni de l'exploració britànica, els canvis del paisatge del Regne Unit i del món, i les herències culturals en un Regne Unit multicultural per tal de fomentar la conscienciació, la identitat i la integració.

La connexió de la societat amb la geografia s'ha fet mostrant com la tecnologia geoespacial (GIS, GPS, Google Earth) serveix per coses tan diferents com fer negocis, salvar vides o localitzar-nos; explicant els canvis que ens envolten (climàtics, recursos naturals, desenvolupament regional...) i com afecten als llocs, les economies locals i la qualitat de vida de les persones; o a través de l'exploració personal, apropant a la societat mitjançant el paisatge, els viatges, els mapes, o altres recursos com el projecte *people are parents*, una eina per als pares i mares per explicar i fer conèixer el món als seus fills/es. En aquesta línia de motivar la societat s'organitzen conferències, entrevistes a persones rellevants del món polític, econòmic i cultural per tal de discutir sobre temes geogràfics (www.21stcenturychallenges.org), s'exposen i es comenten les notícies més importants..., etc.

Influir en la política britànica a diferents escales és una altra línia d'actuació, bé a través de crear grups de pressió, assessorant al govern (com fa la mateixa Gardner en educació), com donant suport a la recerca per tal que arribi a la política o informant de quin paper poden fer els geògrafs/es en política. Igualment, la RGS es proposa 'vendre' la geografia al món educatiu insistint en com la geografia contribueix a la tolerància cultural, la maduresa social, la responsabilitat mediambiental i la ciutadania global amb diversos projectes en escoles de primària i secundària i universitats. Gardner es lamenta del declivi del nombre d'estudiants de geografia a la universitat britànica des de 2000 i considera que la situació pot empitjorar amb el nou govern que ha triplicat l'import de la matrícula. En l'àmbit professional, la RGS treballa per a l'acreditació dels geògrafs/es, quelcom bàsic per al reconeixement de la seva experiència, professionalitat i compromís amb la geografia (www.rgs.org/charteredstatus).

El resultat d'aquesta renovació profunda de la RGS ha estat exitós: la Societat ha consolidat una nova imatge i un nou paper per a la societat britànica i internacional. Això ha estat possible també gràcies als 15.000 socis i sòcies i, alhora, la mateixa renovació ha facilitat l'entrada de nous membres i el patrocini de projectes per part d'entitats i institucions diverses durant aquests anys. En aquest moment la directora es planteja poder fer front a la recessió econòmica, aconseguir un creixement sostenible, entrar en el màxim nombre d'agendes polítiques, aprofundir en la dimensió

internacional amb col·laboracions diverses, mantenir la salut de la geografia, estar al dia en la tecnologia i aconseguir finançament.

Segons Rita Gardner, la Geografia és *...all about the living, breathing essence of the world we live in. It explains the past, illuminates the present and prepares us for the future* i en aquest univers ella es veu com “una barreja entre una venedora de cotxes i una malabarista de circ”. Certament, la seva història fa la impressió d’haver arribat en el moment just en el lloc oportú. No s’imagina tornant a les aules de la universitat parlant del Quaternari ni nosaltres tampoc. Es considera afortunada per haver pogut treballar en aquesta institució i es congratula d’haver comptat amb un equip petit però sòlid de companys/es que han treballat amb ella en la mateixa direcció.

L’exposició ha estat escoltada amb molt interès per part d’una audiència que segurament i inevitablement haurà comparat en silenci alguns aspectes d’ambdues societats geogràfiques, la britànica i la catalana. La dissertació de Rita Gardner ha estat molt útil tant per conèixer la cara interna de la RGS com per treure idees per assolir objectius que són comuns a ambdues societats, malgrat la història i escala particular de cadascuna d’elles. L’acte ha acabat amb un petit refrigeri en celebració del 75è aniversari de la Societat Catalana de Geografia. [Mireia **Baylina**]

Dimarts 18 de gener de 2011

Sergi SALADIÉ,
Universitat Rovira i Virgili:

Els conflictes territorials del sistema elèctric a Catalunya.

La conferència corresponent al mes de gener del segon curs del LXXV Aniversari de la Societat Catalana de Geografia va ser pronunciada dimarts passat, dia 18, per Sergi Saladié Gil. Va versar sobre *Els conflictes territorials del sistema elèctric a Catalunya*, tema sobre el qual ha dedicat bona part de la seva trajectòria d'investigador. Tant aquesta faceta de la seva activitat, com la de docent universitari de la Universitat Rovira i Virgili al Camp de Tarragona i a les Terres de l'Ebre, va ser repassada fil per randa per Francesc Nadal a la presentació de l'acte. I no va deixar de citar altres àmbits en els quals el conferenciant ha destacat com, per exemple, la participació en la coordinació d'algunes edicions de l'*Anuari Territorial de Catalunya*, publicat per la Societat Catalana d'Ordenació del Territori i la Diputació de Barcelona, o bé el protagonisme en diversos moviments territorials de les Terres de l'Ebre.

El conferenciant va repartir la seva exposició de gairebé hora i mitja de durada en tres grans apartats: la caracterització del model elèctric de Catalunya, l'efectivitat del Pla d'Energia de Catalunya (2006-2015) i les possibilitats que ofereix l'energia eòlica per a superar la crisi energètica del món actual. Atesa l'especialització territorial de Sergi Saladié, l'accent va recaure sobre les contradiccions experimentades a les Terres de l'Ebre —la Ribera i la Terra Alta en especial— entre la producció d'energia elèctrica i el desenvolupament econòmic i social. La projecció de nombroses taules, diagrames i mapes, així com de textos al·lusius a gairebé cada passatge de la dissertació, van ajudar qui-sap-lo a seguir-la a la cinquantena de persones congregades a la Sala Pi i Sunyer de l'Institut d'Estudis Catalans.

La caracterització del model elèctric de Catalunya es pot resumir, a parer de Saladié, en cinc grans epígrafs. En primer lloc, és un sistema de producció excedentari ben bé des de l'any 2003, la qual cosa contrasta amb els anys i panys durant els quals sempre havia anat curt. L'escreix productiu dels darrers anys no es pot pas imputar a un descens de la demanda, sinó que, ans al contrari, l'increment d'aquesta ha estat sostingut fins al desfermament de la crisi econòmica l'any 2008. És el segon tret distintiu del model. El tercer és la política de subvenció del sector de producció elèctrica practicada per l'Estat amb camuflatges populistes (rescat financer d'empreses, dèficit diferencial, venda tarifada, etc.). Tot amb tot, però, aquestes actuacions no poden amagar la privatització de beneficis i la socialització de costos que presideix el sistema productiu d'electricitat. En fi, és un sistema basat, sobretot, en procediments insegurs (nuclears), insostenibles (carbó, fuel) i, en bona part, obsolets. Aquest tret, el quart, de conjunt amb el cinquè, l'empremta social negativa que les centrals elèctriques deixen caure en el seu entorn immediat, palesen, precisament, l'impacte territorial que exerceixen a Catalunya, més esclatant encara per l'oposició geogràfica prou manifesta entre els àmbits de producció, les Terres de l'Ebre en primer lloc, i el de consum principal, la metròpoli catalana. Hem arribat al conflicte.

Aquest panorama no podrà ser redreçat pel Pla d'Energia de Catalunya (2006-2015). A més a més de la liberalització total del sector decretada el 1998, també té en contra els efectes de la crisi econòmica i la caiguda de la demanda ja esmentada. Les previsions de noves centrals tèrmiques de cicle compartit i d'èdliques, amb un increment del 40% de la potència (contra un creixement demogràfic previst del 22%) han esdevingut irrealistes a més a més d'ineficients: una unitat de PIB cada volta costa més unitats d'energia. Així mateix, el Pla suggereix pautes de localització de les noves centrals en un patró que aprofundeix els desequilibris territorials de Catalunya. No en podem esperar gran cosa.

La tercera part de la conferència va ser destinada a la revisió de la implantació de les centrals d'energia eòlica a Catalunya, amb alguns apunts sobre la solar. L'oportunitat d'aquest repàs venia tant per ser una de les alternatives a la producció insegura i insostenible esmentada en la caracterització del model elèctric com per l'impacte territorial que exerceix a les Terres de l'Ebre. En aquesta darrera faceta, el conferenciant va poder lluir la seva competència com a especialista d'arquitectura del paisatge en remarcar com en pot ser de feixuga i frustrant la visió de tantes carenes "emmolinades." És un afegit a la pobresa que experimenten les comarques de la cantonada sud-occidental de Catalunya. I encara rai que ha pogut ser limitat mitjançant la declaració com a parcs naturals de paratges tan significats com el Montsant i els Ports.

L'exposició de Sergi Saladié va aconseguir mantenir les distàncies degudes amb el territori i la societat, per més involucrat que un hom hi pugui estar, com cal en qualsevol tractament científic. Les diverses llistes enfrontades de "pros" i "contres", avantatges i desavantatges, beneficis locals i necessitats globals, etc., que va mostrar per a il·lustrar les controvèrsies entre l'administració i les empreses, d'una banda, i els moviments territorials i socials, de l'altra, són testimoni del tarannà pedagògic, l'esperit crític i l'esforç documental que va demostrar al llarg d'una conferència que, de ben segur, va ser molt profitosa a tots els assistents. [Pau **Alegre**, 20 de gener de 2011]

Dijous 17 de febrer de 2011

Francesca SEGURA BELTRAN,
Universitat de València:

*La pantanada de Tous 25 anys després.
Lliçons d'un desastre.*

El dijous 17 de febrer de 2011 va tenir lloc la conferència mensual de la Societat Catalana de Geografia. En aquesta ocasió la convidada va ser la professora Francesca Segura del Departament de Geografia de la Universitat de València, qui va parlar sobre el tema: *La pantanada de Tous 25 anys després. Lliçons d'un desastre*. A l'acte que va començar puntualment a les set del vespre hi van assistir al voltant de 40 persones.

La revinguda del Xúquer del 19-20 d'octubre de 1982 ha passat a la història com la de Santa Irene o, més popularment, com la *pantanada* de Tous. La sinonímia utilitzada entre riuada i *pantanada* deixa ben clara l'associació d'idees que es va produir a la Ribera del Xúquer. Tanmateix, es tracta de fenòmens diferents: la Ribera va patir dues inundacions: la natural, produïda el 20 d'octubre al matí, que va afectar la Ribera i la Vall d'Aiora i Cofrents, i una segona, provocada per l'onada deguda al trencament de la presa a última hora de la tarda. El total de morts per ambdues inundacions va ser de 25, la major part, per les inundacions causades aigües amunt del pantà de Tous. De fet, les víctimes mortals aigües avall van ser només 3 persones. Per tal d'aclarir les responsabilitats per les morts i els danys provocats, al jutjat de Xàtiva es va obrir un procés judicial que ha produït diverses sentències des de 1983 fins a l'actualitat.

Amb motiu de la commemoració dels 25 anys d'aquells fets, es va tenir l'oportunitat de consultar la documentació que va generar el judici. El sumari mostra que va haver-hi unanimitat a afirmar que el disseny de la presa era correcte, però les comportes i el seu funcionament, així com la situació administrativa en què es trobava la presa, van provocar una forta controvèrsia. Les precipitacions als diferents observatoris —que en principi, com a dades objectives, haurien d'haver convocat l'acord de les parts— van esdevenir un cavall de batalla, cosa comprensible si tenim en compte que suposen l'entrada per als models hidrològics i que en depenen els hidrogrames resultants.

El cabal punta que va entrar a Tous, si es fa cas dels hidrogrames presentats per les parts, va oscil·lar entre 6.000 i 10.000 m³/s, diferència que pot semblar fins i tot escandalosa. Per contra, els 15.000-16.000 m³/s generats per l'onada de l'enfonsament de la presa, sembla que va accontentar totes les parts.

Qüestió ben diferent va ser l'alçada que l'aigua va assolir a la plana d'inundació: malgrat que l'aigua deixa marques ben clares, la seva interpretació és incerta i encara més les hores de pujada i de baixada de l'onada. El paper de l'autopista i d'altres infraestructures a prop penes es va discutir, i tampoc no va importar gaire saber com va entrar l'aigua a les diverses poblacions.

La conferenciant va deixar clar que el procés judicial va ser molt complicat: entre unes coses i altres va durar des de 1983 fins a 1997 i encara avui se n'està executant la sentència. Com a conseqüència dels diferents judicis, tant les acusacions com les defenses, presentaren nous peritatges i contraperitatges.

A partir d'aquesta informació i d'algunes publicacions que va generar la *pantanada*, en aquesta conferència, ens va plantejar un doble objectiu: d'una banda

intentar explicar els fets científics basats en els peritatges presentats al judici; i d'altra, analitzar quines lliçons s'han extret d'aquella catàstrofe i si hem sabut aprendre d'aquells fets.

Avui dia, i arran de catàstrofes com la *pantanada* de Tous, han millorat les preses. Per exemple, la presa de Tous, a l'actualitat, té una paret més elevada per tal que la làmina d'aigua en cas d'avinguda sigui més regular. També hi ha instruments per tal d'avisar aigües avall de possibles problemes d'inundacions, como ara els sistemes d'alarma o SAIH. El 1995 es van crear els "Plans especials de risc d'inundacions", que al País Valencià estan en vigor des de 1999.

Tot i això, tal com va mostrar en fotografies actuals de la plana al·luvial del riu Xúquer, s'han construït en plena àrea d'inundació moderns edificis i equipaments, que cal preveure que un dia o altre també es veuran afectats per inundacions. Perquè tal com diu la conferenciant, d'inundacions sempre n'hi haurà i encara avui dia no hi ha una ordenació territorial clara sobre els espais inundables. [Xavier **Úbeda**].

Dimarts 22 de febrer de 2011

Presentació del llibre :

Edward W. Soja.
La perspectiva postmoderna de un geógrafo radical

(Barcelona: Icaria, 2009)

El passat dia 22 de febrer es presentà a la sala Nicolau d'Olwer el llibre "Edward W. Soja. La perspectiva postmoderna de un geógrafo radical" (Barcelona, ed. Icaria, 2010), escrit per la professora Núria Benach (Universitat de Barcelona) i el professor Abel Albet (Universitat Autònoma de Barcelona). L'acte de presentació, que reuní un públic notable, serví per remarcar que aquest llibre és el primer d'una col·lecció que, dirigida pels mateixos autors d'aquest primer tom, continuarà més endavant amb nous volums de temàtica similar. Aquest fet, la presentació del llibre i, alhora, de la col·lecció, va ser subratllat pel Dr. Francesc Nadal, President de la Societat Catalana de Geografia i responsable d'obrir l'esdeveniment.

La Dra. Maria Dolors Garcia Ramon, catedràtica d'Anàlisi Geogràfica Regional de la Universitat Autònoma de Barcelona, fou l'encarregada de presentar més extensament l'obra en qüestió. En aquest cas, i coincidint amb el Dr. Francesc Nadal, inicià la intervenció posant de manifest l'excel·lent treball literari de l'obra d'Abel Albet i Núria Benach; la seva voluntat expressa d'utilitzar un llenguatge clar i entenedor. Aquesta característica, continuà Garcia Ramon, afavoreix que el llibre pugui anar destinat a un públic jove, estudiantil i, al mateix temps, a un públic expert i professoral. En qualsevol cas, però, un públic que no necessàriament ha de provenir del món de la Geografia, un fet sobre el qual no només insistí la mateixa Garcia Ramon sinó els propis autors del llibre. En efecte, Edward W. Soja és un geògraf que reivindica una mirada més general, més indiscriminada, d'aquí que les seves referències procedeixin de camps diversos, des de l'arquitectura i la teoria social, fins a la filosofia o els estudis culturals. I per això mateix la seva obra pot ser d'interès per qualsevol persona, provingui de la disciplina que provingui, sempre i quan vulgui adoptar una perspectiva geogràfica. Per dir-ho d'una manera postmoderna i radical, el llibre va destinat a aquells i aquelles que tenen alguna sensibilitat per això que el mateix Soja anomena "espacialitat de la vida quotidiana".

Aquest caràcter transversal, provocador i polèmic de l'obra de Soja hauria estat, en paraules de Núria Benach, coautora del llibre i següent intervenció de la tarda després de la professora Maria Dolors Garcia Ramon, un dels motius d'haver escollit justament aquest autor, i no un altre, per iniciar la col·lecció "Espacios críticos". Efectivament, a banda de les afinitats personals i l'empatia dels autors de l'obra envers el geògraf de la UCLA (Universitat de Califòrnia a Los Angeles), cal dir que aquest té un prestigi reconegut en fòrums internacionals. I un dels objectius de Benach i Albet era recollir i documentar l'impacte i la influència de les idees de Soja en aquests fòrums. D'aquí que la darrera part del llibre, titulada "Tres aportaciones de Edward W. Soja a la geografía y a la teoría social", sigui un esforç per transmetre aquest impacte a través dels textos, articles, ressenyes, controvèrsies i debats que aquell hauria generat. Un impacte que no és aliè, com afirmaren tant Benach com ja abans ho havia fet Garcia

Ramon, a l'ús del llenguatge de Soja, ple de metàfores, girs, neologismes, jocs o etimologies. Conscient que per transformar la realitat cal començar per les paraules que la descriuen.

I sobre transformar la realitat es referí, justament, el darrer ponent de la sessió i coautor del llibre, el professor Abel Albet. Aquest se centrà, sobretot, en els objectius, formats i perspectives de la nova col·lecció que el text sobre Edward W. Soja inaugura. Per fer-ho es va remetre a la contraportada del llibre, on es diu que aquesta sèrie de volums publicats per l'editorial Icaria té per objectiu aproximar-se al "pensament" d'aquells autors que hagin adoptat una "perspectiva espacial crítica" amb l'esperança de conèixer millor la realitat que ens envolta per tal de poder-la transformar allà on això sigui necessari. [Bernat **Lladó Mas**, 23 de febrer de 2011]

Dijous 10, 17 i 24 de març, i dissabte 2 d'abril de 2011

Iago OTERO, Sònia SÀNCHEZ, Roser MANEJA, Diego VARGA i Martí BOADA,
Universitat Autònoma de Barcelona,
van intervenir en el curset titulat :

Manifestacions del Canvi Global a Catalunya.

Dijous 10 de març va ser impartida la primera sessió del curset que sota el títol "Manifestacions del Canvi Global a Catalunya" tindrà continuïtat els propers dies 17 i 31 de març. En nom de la Junta de Govern de la SCG, el Dr. Albert Pèlach va presentar el programa del curset per donar tot seguit la paraula al Dr. Martí Boada qui ha tingut cura de la direcció. El Dr. Boada va explicar breument la proposta com una introducció al fenomen del Canvi Global i els seus efectes a Catalunya, a través de diversos casos d'estudi a la regió del Montseny i el Montnegre els quals mostren la concreció de fenòmens complexos i multiescalars. Va cloure la intervenció bo i presentant el perfil científic del primer conferenciant, el Dr. Iago Otero, de qui va remarcar la competència i la dedicació sobre la matèria en repassar les fites principals de la seva carrera acadèmica com a ambientòleg.

En efecte, Iago Otero va fer bons els pronòstics avançats poc abans per Martí Boada. Va efectuar una complida introducció conceptual sobre el què cal entendre per Canvi Global, ben il·lustrada amb les demostracions més evidents: augment de la temperatura mitjana, minva de la diversitat i extinció d'espècies, el creixement insospitat de la urbanització, etc. Tanmateix, va puntualitzar repetidament, no ens podem deixar arrossegar per simplificacions i esquematismes inoperants. Així, cal contemplar el fenomen com a realitat complexa, de manera que el seu estudi requereix enfocaments necessàriament transdisciplinaris. En conseqüència, va postular l'adopció de mètodes de ciència "postnormal", en referència expressa a la necessitat de superació de la ciència "normal", adoptada per la comunitat científica d'ençà l'obra de Kuhn (1962), en la certesa de la dificultat dels científics a l'hora de traslladar els resultats de llur recerca a la presa de decisions polítiques. Al capdavall, els mateixos científics estan immersos en el debat sobre el què cal fer en relació amb el Canvi Global i, fent cas de Ravetz i Funkowicz (1999), el seu estudi "normal" no pot ser èticament neutral.

Més que no pas allargar les evidències presentades sobre l'àmbit mundial, el conferenciant va aprofitar les il·lustracions relatives al cas de la vall d'Olzinelles, al vessant nord-occidental de la serra de Montnegre, per a donar el tarannà de l'aproximació epistemològica postnormal avançada a la primera part. En aquest context, l'estudi detallat del patrimoni de la pagesia per a la conservació de la diversitat biològica i cultural és bona prova de la dimensió humana i social que cal aplicar tothora a l'estudi del Canvi Global. La sortida d'estudi, prevista per al dia 2 d'abril, servirà per a reblar el sentit d'aquesta aproximació.

Goso dir que el desenvolupament de la sessió no va ser gaire "normal". Enteneu-me bé, vull dir que la vintena d'assistents no ens vam pas resignar a escoltar educadament la dissertació, sinó que, per suggeriment del conferenciant mateix, vam sol·licitar una bona colla d'ampliacions, més que no pas aclariments, els quals no feien pas cap falta atesa l'excel·lència de l'exposició del tema. Això va promoure diverses falques de diàleg, les quals van ampliar generosament la lliçó de la conferència. L'hora límit inexorable de

tancament dels locals de l'IEC va posar punt i seguit al curset. Continuarà el proper dijous dia 17! [Pau **Alegre**]

El propassat dijous 17 de març de 2011 se celebrà la segona sessió del curs sobre el Canvi Global que coordina en Martí Boada. La presentació de la Doctora en Ciències Ambientals Sònia Sánchez va anar a càrrec de Jesús Burgueño, qui a més de destacar el currículum de la ponent féu esment de la importància de conèixer i contextualitzar “l'esclat” dels fenòmens locals en l'àmbit global.

Els discurs de la ponència es va estructurar en cinc apartats entrelaçats que van servir per explicar els principals processos geohistòrics de la Vall de Santa Fe (nivell local) entre l'any 1956 i el 2006 des d'un punt de vista interdisciplinar. En aquest context el Montseny no és pas diferent de moltes zones rurals catalanes en les quals el món agrosilvoramader perd valor i s'abandona i el territori, que tendeix a la terciarització, veu com el seu paisatge canvia. En canvi, sí que la seva diversitat biogeogràfica pel fet de ser una zona de muntanya el converteix en un laboratori molt sensible al canvi global.

La vall de Santa Fe va servir per remarcar l'estreta relació entre dues forces inductores del canvi global: el canvi d'usos i cobertes del sòl i sobretot tot allò que té a veure amb les conseqüències dels processos relacionats amb l'agricultura, la ramaderia i l'activitat forestal. Però també i, estretament lligat amb l'anterior, el canvi energètic de mitjan de segle XX que va significar la substitució de la llenya per l'ampolla de butà.

Un ampli repàs a la història ambiental des del Neolític fins a l'actualitat va servir a la Dra. Sònia Sánchez per mostrar el paper que des d'antic ha jugat l'espècie humana en la transformació del territori del Montseny. Ho va il·lustrar amb diferents exemples: els primers assentaments al Pla de la Calma, l'ús del carbó a l'època dels metalls, el feudalisme i la gestió de l'espai (emprius) o com durant la baixa Edat Mitjana s'explotava el carbó i la fusta per construir vaixells. Les reglamentacions forestals que arriben a partir del segle XVII, moment en què les plantacions de castanyer substitueixen rouredes de fulla gran, l'expansió de l'agricultura al segle XVIII, la desamortització al segle XIX, la primera proposta de creació de Parc del Montseny de l'any 1922 i tot el procés del segle XX quan la industrialització dóna pas a la terciarització dels sectors i la declaració del Montseny com a Reserva de la Biosfera.

Arribats en aquest punt i davant la impossibilitat de repassar tots i cadascun dels temes mencionats es va posar l'exemple en l'apropiació de la neu durant els segles XVIII i XIX com exemple d'activitat que entra en desús per un conjunt de circumstàncies que es poden relacionar amb el canvi global. Així la documentació de la família Ramis de Sant Celoni entre 1728 i la primera dècada de 1800, demostra com la neu fa d'unió entre les muntanyes i les zones urbanes amb diferents rutes que arriben fins a la costa i les grans ciutats durant aquell moment. Una activitat que si es va poder mantenir, segons la Dra. Sònia Sánchez, va ser com a conseqüència clima que hi havia al final de la Petita Edat del Gel.

En el repàs a la història ambiental, la construcció de carreteres, com la de la Costeu (1926) va servir d'exemple per demostra com es va escurçar els temps d'accés i va fer que amb el nou accés rodat l'explotació forestal s'incrementés fins a 44 vegades. I és que no és el mateix transportar dues tones en carro a 1 h 40 minuts de distància, que portar 16 tones amb el camió amb només 40 minuts.

Les dades d'extracció de fusta del faig van confirmar la tendència apuntada pel canvi energètic: un període homogeni entre 1941 i 1961 en el qual l'apropiació de la

fusta es manté constant i a partir de l'any 1962 i fins l'any 1994 una caiguda de l'aprofitament del faig. Malgrat que fer el càlcul de la fusta tallada sempre és una qüestió complicada tal i com es va poder comprovar amb algunes dades indicadores de l'escamoteig al Montseny entre 1986 i 1994, és a dir, de les diferències entre la fusta declarada i la fusta aprofitada realment. I que l'impacte de la bombona de butà creixent entre 1965 i 1980 –el 1970 va arribar la primera bombona de butà al Turó de l'Home- i estable entre 1981 i 1998 va fer que l'apropiació de la llenya fos menor.

Per acabar la part final de la història ambiental es va descriure el procés de terciarització des del segle XIX repassant diferents moments significatius d'aquest fenomen com per exemple els esports de neu de principis segle XX o bé l'interès científic del Turó de l'Home o la primera escola de natura (Casa Lleonart) de l'any 1977.

Complementàriament i abans d'entrar en matèria cartogràfica es van mostrar alguns tastets dels canvis territorials repassats amb fotografies procedents de diferents fons (Martí Boada, l'Arxiu Històric d'Arbúcies i el Centre Excursionista de Catalunya) que van servir per il·lustrar els canvis entre principis de segle XX i segle XXI. De totes elles va destacar l'increment altitudinal de la fageda amb una sèrie entre 1927, 1943, 2003 i 2009 i la colonització carenera que ha assolit. Si bé, lògicament, a més dels canvis climàtics s'ha de tenir en compte la gestió d'aquest espai per part del sector primari.

La tercera part de la presentació es va centrar en l'anàlisi cartogràfica i un desplegament important de cartografia per analitzar els canvis en les cobertes i els usos del sòl que va reafirmar la tendència apuntada per la història ambiental i el fet que la fageda esclarissada s'ha densificat molt els darrers cinquanta anys. En resum, que hi haguéssin una important homogeneïtzació del paisatge i com això ha implicat canvis importants en la biodiversitat, com per exemple, la reducció del ginebró, la desaparició d'algunes zones humides, la mort d'avets centenaris o el canvis fenològics i la disminució de varietats agrícoles. A més, l'increment de la biomassa forestal ha suposat que hi hagués menys aigua a la conca fluvial: a més bosc menys aigua.

La sessió va acabar amb algunes conclusions a tall de reflexió final que van servir per destacar la importància del coneixement popular per identificar algunes de les característiques del canvi global i repassar tot el que s'havia explicat magistralment abans. [Albert **Pèlachs**]

La tercera sessió del curset dedicat a repassar les “Manifestacions del Canvi Global a Catalunya” va ser impartida, colze a colze, per la Dra. Roser Maneja, ambientòloga, i el Dr. Diego Varga, geògraf, coordinadors del projecte de l'Observatori de la Tordera en diverses etapes dels quinze anys d'existència ininterrompuda i plena. Van ser presentats pel director del curset, Dr. Martí Boada, i va tenir lloc a la sala Nicolau d'Olwer de l'IEC el dia 31 de març de 2011.

L'objectiu de la sessió era il·lustrar el seguiment dels efectes del canvi global a través d'indicadors socioambientals. És per això que, a tall metodològic, els ponents, el Dr. Varga en especial, van aclarir la significació del vocabulari associat amb la mesura de l'estat ambiental d'una regió, com poden ser *protocol*, *índex*, *indicador*, etc., els quals s'estableixen en base a observacions de camp planificades mitjançant un procediment de mostreig espacial ben definit (puntual, zonal, per transectes, etc.) i efectuats amb una periodicitat regular. Aquesta introducció va servir d'advertiment per a no treure conclusions precipitades i errònies sobre possibles manifestacions de canvi global a partir de mesuraments o fenòmens esparsos i ocasionals. Es va fer evident,

doncs, que els indicadors bastits en base a índexs que sintetitzen una gran quantitat d'observacions no sorgeixen de genialitats i cops d'efecte, sinó d'un treball perseverant i coherent desenvolupat durant molts anys. Això és, precisament, el que fa l'Observatori de la Tordera.

L'Observatori de la Tordera es un projecte a llarg termini iniciat l'any 1996 per a efectuar el seguiment de l'estat mediambiental de la xarxa hidrogràfica homònima amb la finalitat de recolzar la gestió de la conca per part de les administracions públiques implicades amb la temàtica, l'Agència Catalana de l'Aigua de la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments, entre d'altres. Durant els anys transcorreguts s'han obert i desenvolupat deu línies de seguiment ambiental, les quals han donat lloc a indicadors ambientals prou robustos, per la síntesi que ofereixen d'índexs i mesuraments, com per assessorar el planejament hidrogràfic i territorial de la conca de manera adient. Cal recordar inexcusablement que la faceta científica dels treballs de l'Observatori ha estat portada a terme a la seu de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambiental (ICTA) de la Universitat Autònoma de Barcelona, centre associat amb els estudis de llicenciatura i màster de medi ambient d'aquella universitat en els quals té un paper destacat el Dr. Boada, director de l'Observatori. Per iniciativa seva, una bona colla de joves ambientòlegs han xipollejat per la Tordera i han acabat redactant memòries de llicenciatura i tesis doctorals que s'hi relacionen directament. La compilació de treballs publicada fa un parell d'anys en el volum titulat *Els sistemes socioecològics de la conca de la Tordera* és bona prova de tot això.

Els conferencians van detallar adequadament cada una de les deu línies de treball i van coincidir a considerar com a molt positiva la col·laboració entre l'Observatori i les administracions públiques, per bé que la Directiva Europea de l'Aigua ha estat un instrument legal molt important per a tancar susceptibilitats, recances i malentesos entre els agents socials implicats. Perquè tots els índexs i indicadors no es poden dissociar de la dinàmica de la població que viu a la conca, i en viu. Amb una societat posada d'esquena al riu i rieres, ben poc es podria fer per a redreçar una qualitat ambiental i hídrica força malmesa d'ençà els anys cinquanta del segle vint. El programa d'educació ambiental empès per l'Observatori de la Tordera sota el lema "Tornem a la Tordera" pretén la conscienciació de la població de la conca envers la problemàtica de les seves aigües. La Dra. Maneja, responsable actual del programa, va passar revista a les accions de dinamització que es porten a terme, des de Montseny a Blanes, d'Olzinelles a Santa Coloma, sobre la temàtica.

És clar, a més a més d'un col·loqui prou animat, la sessió no podia acabar sense tornar sobre la temàtica que ens havia convocat: les manifestacions del canvi global. En aquest context, quina transcendència podran tenir els indicadors formats per l'Observatori de la Tordera? Els conferencians es van mostrar convençuts que el cos de la recerca menada sobre la conca contribuirà decididament a precisar la polèmica que suscita, però alhora es van mostrar cautes abans de donar-hi resposta immediata i es van remetre als treballs que properament donaran a la llum. Haurem d'estar a l'aguait! [Pau Alegre]

El canvi global és un conjunt de canvis ambientals de caràcter planetari que resulten d'un augment accelerat de la població humana, del consum d'energia i materials, i de la producció de residus i contaminants. L'escalfament del clima és inequívoc, i hi ha un gran consens científic sobre el seu caràcter antropogènic. El canvi en els usos del sòl s'ha convertit en un fenomen mundial en la mesura que una gran

proporció d'ecosistemes ha estat transformada en cultius, pastures, plantacions i zones urbanes o bé a l'inrevés, al nostre país, on l'abandó de pastures i conreus, així com la reducció de l'activitat forestal històrica particularment a la Catalunya Vella, ha produït un increment molt gran de la superfície forestal. Com a conseqüència d'aquests i d'altres canvis d'origen humà, la diversitat biològica i la diversitat cultural disminueixen a un ritme accelerat. D'altra banda, els nivells de pobresa i de desigualtat social són elevats, i una gran part de la població mundial encara no té assegurat l'accés als serveis bàsics. Tot plegat fa que el canvi global es consideri una gran crisi humana que planteja importants reptes científics, polítics i socials. En el decurs del curset celebrat els dies 10, 17 i 31 de març de 2011 a la seu de l'IEC, els ponents han introduït el fenomen del canvi global i els seus efectes a Catalunya a través de diversos casos d'estudi a la regió del Montseny i el Montnegre els quals mostren la concreció de fenòmens complexos i multiescalars.

Observar en el camp algunes de les manifestacions del canvi global estudiades durant el curset va ser l'objectiu de la sortida efectuada el matí del dissabte dia 2 d'abril a la vall d'Olzinelles, al vessant nord-occidental del massís del Montnegre, sota el guiatge del director del curset, el Dr. Martí Boada, profund coneixedor de la zona. La vall d'Olzinelles és una zona rural de muntanya la qual té el trist honor, juntament amb tantes altres contrades de Catalunya amb característiques semblants, d'haver experimentat un procés de despoblament brutal així com la desaparició de gairebé tota l'activitat agrícola, ramadera i forestal durant el segle XX, de manera que els boscos d'alzines i sureres, però també de pins i plàtans de plantació, han colonitzat decididament els camps de conreu. D'altra banda, la riera d'Olzinelles ha deixat d'oferir un cabal en règim continu per passar a un de discontinu, amb assecades totals durant els darrers estius, a causa de l'apropiació de l'aigua superficial per la vegetació i biomassa augmentada, amb greus repercussions en la biodiversitat de l'entorn fluvial. Tanmateix per resiliència el paisatge no està quiet: la no-gestió no sembla una via suficient.

Tot això, i molt més, va ser explicat, detallat i comentat pel Martí a la vintena d'assistents a la sortida en el transcurs de la passejada girada pels voltants de ca l'Alzina Vell i can Valls, per acabar a l'incomparable marc de la font de l'Aranyol. Gairebé cinc hores d'observació auditiva, visual, olfactiva, tàctil i gustativa, les quals van il·lustrar a graç i a leu els temes tractats en el curset. Perquè, al capdavant, i com va deixar escrit Boada mateix amb Iago Otero i Geòrgia Rodoreda, a la vall d'Olzinelles s'endeuina prou bé que "estaríem davant d'un cas en què el canvi global es manifesta localment en una complexa xarxa de components en la qual el canvi en els usos i en les cobertes del sòl n'és un element essencial". [Pau Alegre]

Dimecres 23 de març de 2011

Ansii PAASI,
University of Oulu:

Region in theory and practice.

El passat 23 de març de 2011 tingué lloc a la seu de la Societat Catalana de Geografia la conferència del geògraf finlandès Ansii Paasi, “Regions in theory and practice”, davant d’una sala plena a vessar i que per primera vegada era retransmesa directament a Internet. Paasi segurament sigui el geògraf finlandès més conegut fora del seu país, en bona mesura a causa del seu ampli treball d’investigació i reconeixement de què ha sigut objecte. Aquest fou el primer cop, tanmateix, que era convidat a impartir una conferència a Catalunya i, de fet, a Espanya. Actualment professor del Departament de Geografia de la Universitat d’Oulu i responsable de projectes finançats per l’Acadèmia de Finlàndia, el seu treball, iniciat als anys 1980, s’ha centrat des d’un bon començament a l’entorn de tres conceptes: “regió”, “frontera” i “identitat”. En aquest sentit ha estudiat la institucionalització de les regions, la constitució de les identitats regionals i la construcció social de les fronteres, especialment en el marc europeu i des d’una voluntat d’àmplia perspectiva social, cultural, econòmica i geopolítica.

Justament sobre aquesta temàtica versà la conferència pronunciada, el títol de la qual és ja prou explícit. La sessió s’inicià amb una benvinguda i presentació a càrrec de la geògrafa Mireia Baylina, professora de la Universitat Autònoma de Barcelona i vocal de la Junta de la Societat Catalana de Geografia. Baylina, responsable així mateix de la presència de Paasi, en sintetitzà breument la trajectòria investigadora i acadèmica, fent incidència en algunes de les seves principals aportacions en el camp de la geografia regional i en les seves estades en diverses universitats de Finlàndia, el Regne Unit, els Països Baixos i els Estats Units. Feu esment també a la presència a la sala d’estudiants de l’assignatura que ella imparteix, “Geografia regional”.

A continuació donà la paraula al professor Paasi qui, després d’agrair les bones paraules que li dedicà Baylina i la presència dels nombrosos assistents, aclarí a mode d’introducció que una part important dels resultats i materials que presentaria són fruit del projecte “Region-building, boundaries and identity in a globalizing world” (Acadèmia de Finlàndia, 2008-2012), en el qual participa juntament amb els també geògrafs Joni Vainikka i Kaj Zimmerbauer, i que té per objecte l’anàlisi de la construcció de les regions i els discursos identitaris en el marc d’unes relacions de poder multiescalar. Seguidament exposà breument les tres qüestions a què donaria resposta en la seva conferència. Abordaria, en primer lloc, com ha sigut entesa la “regió” en la geografia; a continuació discutiria alguns aspectes clau, la identitat regional i la *boundedness*, concepte difícil de traduir al català, que s’aproxima al fet d’estar delimitat o de tenir fronteres; per últim, respondria com la regió crea poder o, dit d’una altra manera, quin és el rol i com s’*empoderen* les institucions i els agents regionals. Procedí, abans d’entrar en matèria, a descriure el context de partida, definit per les canviants espacialitats que en els darrers decennis s’estan produint (la globalització, la devolució de poder a les escales regional i local, o l’aparició de ciutats-regió i de xarxes de ciutats globals), juntament amb la creixent importància de les regions (exemplificada amb la idea de l’“Europa de les regions”, les euroregions o el màrqueting regional i la promoció del lloc).

Feta aquesta introducció, en la primera part de la seva intervenció féu un repàs o un recordatori didàctic sobre l'evolució del concepte "regió" en les diferents escoles de pensament geogràfic, valent-se d'un interessant quadre que projectà. Mostrà com s'havia passat d'una concepció simplista i única de la regió en una geografia precientífica a una d'altra de progressivament complexa i diversificada en la geografia acadèmica. Si amb anterioritat a la institucionalització de la geografia, la regió era entesa com quelcom immutable i donat per segur, amb posterioritat esdevé progressivament un concepte complex, ple de matisos i objecte d'un important i llarg debat reflex de les particularitats de cada una de les escoles de pensament. Així, la regió pot ser entesa com instrument de classificació formal, com unitat percebuda, com a comunitat, com a lloc, com una manifestació de l'acumulació del capital, o com el resultat d'un procés històricament contingut, entre d'altres, i fins a les regions relacionals i obertes per les quals Passi aposta.

Aquesta darrera apreciació és la que portà Passi a exposar el segon punt de la seva intervenció. Directament relacionat amb la creixent importància de l'escala regional, partí del rol que pren la identitat regional, sentiment per a qui aparegué a l'entorn dels anys 1970 –o, en llocs com Catalunya, abans–. Assenyala que la identitat regional té una importància cabdal en els discursos culturals i que ha estat captada i instrumentalitzada des d'un punt de vista econòmic, polític i del *planning*. En aquest punt subratllà que les regions i la identitat regional han d'afrontar un important repte, la *boundedness*; Paasi considera que les regions han de ser vistes com espais oberts i sense límits (*unbounded*) i reconèixer l'existència d'espais sobreposats. En aquest sentit és necessària una reteorització de les fronteres i del seu paper en la concepció i configuració de les regions i les identitats. En el cas concret de les identitats, apuntà que cal distingir en primera instància diferents categories analítiques, des de les identitats individuals (gairebé biogràfiques) a les identitats col·lectives plasmades en els plans estratègics, en els discursos històrics o en les campanyes de promoció, els significats i símbols de les quals poden ser més o menys coincidents o divergents i associar-se a individus i grups distints.

Aquest aspecte conduí a la tercera i darrera part, el rol que juguen els agents regionals en l'*empoderació* de la regió per mitjà de la mobilització de les identitats. Com en el cas anterior, féu també aquí una distinció metodològica i analítica bàsica entre els activistes i els advocats. Els primers fan referència als agents regionals que participen directament en la construcció de la identitat, mentre que els segons es limiten a participar en les institucions, sense que això comporti la seva participació activa en la construcció de la identitat. Així mateix, cal identificar tres actituds envers la identitat, de major a menor implicació: una actitud proactiva (proidentitat), una neutralitat i/o ambivalència, i una actitud negativa. A mode de conclusió i per exemplificar els conceptes teòrics exposats, Passi presentà alguns dels resultats obtinguts en el projecte "Region-building, boundaries and identity in a globalizing world". Féu notar que, en el cas concret de Finlàndia, existeix una diferència clara entre, d'una banda, les identitats regionals i la construcció regional dels activistes proidentitat i, de l'altra, les identitats individuals més neutres, ambivalents o negatives, reflex de dinàmiques territorials tals com una alta mobilitat residencial.

Amb aquest exemple finí la seva intervenció i, a continuació, Baylina donà la paraula als assistents. Després d'algunes qüestions i comentaris en relació al debat regional a Catalunya i Espanya, a les regions transfrontereres i la cooperació (com en el cas de la Cerdanya) o a aspectes teòrics com les regions funcionals, els *locality studies* o la importància de l'escala, Baylina procedí a tancar l'acte. Per fer-ho demandà al conferenciant una definició de "regió"; després d'uns instants de reflexió, Paasi

respongué que és impossible donar-ne una definició concisa com a conseqüència de la complexitat del concepte. [Xavier **Oliveras González**]

Dimarts 12 d'abril de 2011

Gilles Palski,
Université de Paris I (Panthéon-Sorbonne):

*Jacques Bertin et la réflexion théorique en cartographie.
Mythologie et mystères de la semiologie graphique.*

La conferència corresponent al mes d'abril del Segon Curs del LXXV aniversari de la SCG va ser impartida el dia dotze pel Dr. Gilles Palsky, professor de geografia a la Universitat de Paris I (Panthéon-Sorbonne). Ho va fer a la sala Pi i Sunyer de l'IEC davant d'un auditori nombrós i selecte, goso dir que força versat en vessants diverses de la teoria i la pràctica cartogràfica, atret, de ben segur, per la mordacitat del títol de la dissertació, *Jacques Bertin et la réflexion théorique en cartographie. Mythologie et mystères de la semiologie graphique*, i, no caldria dir-ho, per la vàlua intel·lectual del conferenciant, la qual va ser posada de relleu pel Dr. Francesc Nadal en resseguir els llibres i els articles més destacats així com les responsabilitats docents i de recerca que ha exercit.

La transcendència de les aportacions del professor Jacques Bertin (1918-2010) a la cartografia són fora de dubte i han estat incorporades a la pràctica docent i professional de la simbologia dels mapes arreu del món. El professor Palsky ho va remarcar d'entrada i sense reserves, de manera que la seva dissertació també va voler ser un homenatge al cartògraf desaparegut aviat farà un any. Tanmateix, i com el títol deixava traslluir, s'imposava donar-li un biaix crític amb la finalitat d'emmarcar-lo el més correctament possible amb altres aportacions cartogràfiques de la segona meitat del segle XX. Amb aquesta finalitat, el conferenciant va repartir la intervenció en tres grans apartats: el desenvolupament de l'obra semiològica de Bertin, el context de la reflexió teòrica i els "misteris" de la seva concreció.

L'obra escrita de Bertin es resumeix, essencialment, en dues grans obres: *Sémiologie graphique. Les réseaux, les diagrammes, les cartes*, (1967), més coneguda per la 2a ed. ampliada de 1973 [reeditada el 1998 i 2005, amb traducció a l'anglès de 1982], i *La Graphique et le traitement graphique de l'information* (1977), la qual ha estat traduïda a diverses llengües, entre les quals la castellana [Madrid: Taurus, 1988]. Aquests llibres i nombrosos articles de divulgació del mateix Bertin, així com dels seus col·laboradors (Madeleine i Serge Bonin, posem per cas), són el fruit d'una llarga experiència aplicada al tractament de la informació estadística i el dibuix de mapes i diagrames al Laboratori de Cartografia de l'École Pratique des Hautes Études (París) per a il·lustrar publicacions diverses en ciències socials (planificació territorial, història agrària, sociologia, etc.).

Al llarg dels anys cinquanta i la primera meitat dels seixanta del segle XX, en el context d'una trajectòria professional oculta i fosca, al servei d'altri, són diverses les obres en les quals es pot ensopar amb un apèndix metodològic de Bertin en el qual exposa la sedimentació del seu pensament en relació amb el tractament gràfic de la informació, la qual, i al capdavant, culminaria en la sistematització de les sis variables visuals clàssiques en les dues obres esmentades. Però, com va remarcar Palsky, ve a ser el decantament d'una reflexió acumulada per la pràctica més que no pas el producte d'una reflexió teòrica. Bona prova d'això és l'absència de notes i referències bibliogràfiques de qualsevol mena en tota la seva obra pròpia publicada.

Tot amb tot, Bertin va obtenir un èxit sorprenent, gairebé mític, com a producte d'una tenacitat indòmita per assolir la plena eficàcia comunicativa amb els gràfics del seu Laboratori. Bé podia haver pouat en corrents de reflexió teòrica a la cerca de perspectives més àmplies a la seva recerca aplicada. Així, l'aprofitament dels desenvolupaments de la semiòtica per Barthes, Eco i els estructuralistes francesos, en general, hauria posat la seva sistematització gràfica en sintonia amb la de la lingüística propugnada per aquell corrent. D'altra banda, l'eficàcia comunicativa de la simbologia estadística havia estat destacada pels geopolítics alemanys d'entreguerres mitjançant la classificació explícita dels signes dels mapes d'acord amb l'impacte emocional que podien provocar en els lectors. Res de tot això no sembla pas haver estat recollit per Bertin. O potser en va rebre la influència sense adonar-se'n?

Segui com vulgui, el professor Palsky va situar el trencacolls teòric de l'aportació bertiniana a la cartografia en paral·lel amb el del corrent del *map design* empès per Arthur H. Robinson a partir de *The Look of Maps* (1952), a manera de "teoria de la comunicació" en cartografia. Tenen, evidentment, tantes coses en comú, l'observació de la resposta cognitiva dels lectors dels mapes per sobre de tot, com de divergents, les quals podrien anar a raure en la incomprensió entre el conductisme nord-americà i l'estructuralisme francès. Tot i el repunt del *design* cartogràfic dels anys noranta ençà, la recepció positiva de *la graphique* per Robinson i l'ampliació del domini d'aplicació pràctica en el SIG i la cartografia digital, els dos corrents no han arribat a fondre's.

La darrera part de la conferència del professor Palsky va ser dedicada a l'exposició de tres mancances —els "misteris" del títol— de la semiologia gràfica proposada per Jacques Bertin. En primer lloc, la consideració de la imatge com una visió instantània, global i eficaç del mapa no és sostenible, atès com la recerca en percepció visual ha demostrat que no hi ha "ullades generals", sinó acumulació, més o menys ràpida, de trajectòries singulars de l'ull. En segon lloc, cal posar en entredit la monosèmia de la imatge, en el sentit d'acord inequívoc entre observadors sobre la significació d'un mateix mapa. Aquesta és una mancança que porta al tercer "misteri", el de les dimensions de la percepció. És a dir, la limitació de l'observació del mapa al nivell purament perceptiu amaga la reflexió intel·lectual, ben diferent d'una cultura a altra. De tot plegat, el conferenciant va concloure que l'obra semiològica de Bertin, sense discutir-ne l'originalitat, sobreix en intuïció, a manera de succedani de reflexió, per la qual cosa, en no estendre ponts cap altres perspectives teòriques i cognitives li nega el caràcter de llenguatge universal que li pretenia donar.

La conferència del professor Gilles Palsky a la Societat Catalana de Geografia, en la segona ocasió que ho feia a Barcelona, si no vaig errat de comptes, rere les que va pronunciar a l'Institut Cartogràfic de Catalunya l'any 1994, va fer bones les expectatives dels assistents amb escriure i va motivar l'animat col·loqui amb el qual es va cloure l'acte. [Pau Alegre]

Dijous 5 de maig de 2011

Presentació del llibre:

El món rural a Catalunya

(Barcelona: Societat Catalana de Geografia – Institut d'Estudis Catalans, 2010)

El 5 de maig de l'any 2011, es va presentar a l'Institut d'Estudis Catalans l'edició del llibre el *Món Rural a Catalunya* escrit pel doctor Joan Vilà i Valentí. Aquest llibre ja va ser editat l'any 1973 per l'editorial Curial, però la Societat Catalana de Geografia va considerar oportú reeditar-lo com a publicació de les seves col·leccions per considerar-lo un "clàssic" de la geografia.

Joan Vilà i Valentí ha esdevingut un geògraf significat en el món universitari perquè va fundar el Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona l'any 1966 i també la *Revista de Geografia* (1967), a més d'haver exercit la docència i el mestratge de molts dels geògrafs del país, publicat diversos llibres, participat en nombrosos congressos i ser un membre actiu de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), entre altres institucions de les quals és membre.

El llibre i la figura de Vilà van ser glossats en una taula rodona en la qual van participar el president de l'IEC, Salvador Giner; el president de la Societat Catalana de Geografia, Francesc Nadal; la professora de la Universitat Autònoma de Barcelona, Ma Dolors Garcia Ramon; l'exprofessora de la Universitat de Barcelona, Maria de Bolòs i el mateix Vilà.

Salvador Giner va comentar la paradoxa de presentar per segona vegada un llibre que ja havia estat publicat i, a banda de les qüestions acadèmiques associades al doctor Vilà, va voler ressaltar que, al seu parer, l'autor és un gran savi i va valorar la facilitat de comprensió dels textos que escriu gràcies a una escriptura senzilla i amb poques subordinades.

En Francesc Nadal va emmarcar la nova edició del llibre d'en Vilà en la col·lecció de textos clàssics de la geografia que la SCG edita des de fa una anys i va centrar la intervenció en la relació d'en Vilà amb l'IEC i la Societat, una relació que es va iniciar el 1949 i que encara perdura el 2011, ja que en Vilà és membre delegat de l'IEC a la Junta de la SCG des de l'any 2002 i conseller editorial de la revista *Treballs SCG*, publicada per la mateixa Societat.

La professora Garcia Ramon va llegir, no es pot dir que fil per randa però gairebé íntegrament, el pròleg que ella mateixa signa a la segona edició del llibre. En aquest pròleg, s'explica el perquè de la reedició del llibre, es glossa la figura del doctor Vilà en el procés d'institucionalització de la geografia catalana i es contextualitza l'interès de l'autor per la geografia rural. Més endavant, Garcia Ramon analitza i descriu breument els continguts de cadascun dels 10 capítols que conformen el llibre, la base del qual és la compilació d'articles de temàtica diversa sobre el món rural català escrits entre els anys 40 i 70 del segle XX.

De la glossa de la Maria de Bolòs, cal remarcar que va relacionar les diferents branques de la geografia amb el paisatge, va fer èmfasi en la importància dels aspectes històrics en els estudis geogràfics i va acabar per recomanar la lectura del llibre d'en

Vilà perquè en la seva opinió era un llibre “simpàtic”, no només pel text, que en aquest cas també, sinó per tot el conjunt de presentació, dibuixos, gruix i altres elements.

Finalment va parlar l'autor del llibre, que va vincular el seu interès pels temes rurals amb els seus orígens i amb les feines que havia fet en diferents masos de la comarca del Bages quan era adolescent, feines que l'havien fet conèixer les diverses tasques associades amb els cicles anuals dels diferents productes agraris, a més de permetre-li travar entranyables lligams d'“amistat” amb el bestiar de l'explotació.

Vilà va lligar l'orientació dels seus estudis geogràfics com una forma de donar a conèixer el país i explicar-lo, fets que –segons va dir- li havien reportat satisfaccions personals extraordinàries a més de contribuir a la conscienciació de la població. Aquest objectiu s'ha d'entendre en el context temporal de quan en Vilà va començar la seva feina com a docent i investigador, amb el silenci imposat pel context polític franquista que imperava sobre qüestions catalanes de qualsevol índole.

En algun moment del seu discurs es va notar una certa crítica a l'actual transmissió de coneixements que, al seu parer, no atorga massa projecció social als que provenen del món de les lletres i les humanitats. En la seva opinió, la societat actual valora i entén amb més facilitat els avenços científics de caràcter tècnic que els avenços de la investigació humanística, i va mostrar la seva preocupació de com fer arribar aquests darrers a la societat.

L'acte va traspuar sentit de reconeixement i d'admiració per les aportacions de Joan Vilà en les diferents facetes de la seva activitat geogràfica, prolixa i dilatada per la seva excel·lent salut. [Elisabet **Sau i Raventós**]

Dijous 12 i 19 de maig de 2011

Paulo PEREIRA DA SILVA, Isabel CACHO,
Marc J. PROHOM i Joan Albert LÓPEZ BUSTINS,
Universitat de Barcelona, van intervenir en el curset :

La variabilitat climàtica a la Península Ibèrica.

El passat mes de maig va tenir lloc el curset de variabilitat climàtica a la Península Ibèrica organitzat per la Societat Catalana de Geografia a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans. Una temàtica que es podria incloure dins l'especialitat de Climatologia, dins la branca de la Geografia Física. Els conferencians foren especialistes en diferents temes climàtics, des de la variabilitat de fenòmens tan comuns com la precipitació fins a fenòmens extrems com són les onades de calor i les grans nevades. També es va donar a conèixer el paper d'altres factors externs al sistema climàtic mediterrani com són les grans erupcions volcàniques intertropicals. Tota aquesta variabilitat es pot concebre en diferents escales temporals. Així doncs, una part del curset es va destinar a explicar com han estat les grans oscil·lacions del clima en el passat i com van afectar la península. Tots aquests canvis i variabilitats del sistema climàtic, en el marc geogràfic de la Conca Mediterrània, els hem d'entendre com modificacions temporals en el medi físic que poden tenir certs impactes en l'home i les seves activitats. En els continguts del curs fou palès la relació home-medi i la capacitat d'adaptació i resposta que té la societat.

L'oscil·lació de la Mediterrània Occidental i la precipitació als Països Catalans [Joan Albert López Bustins]

L'oscil·lació de la Mediterrània Occidental (WeMO -Western Mediterranean Oscillation-) és un nou patró de teleconnexió de caràcter regional. Es va definir per poder explicar la variabilitat pluviomètrica d'aquelles zones de la Península Ibèrica on la NAO -North Atlantic Oscillation- té una dèbil influència en la precipitació com és el cas del territori dels Països Catalans. Aquesta àrea d'estudi es troba correlacionada molt satisfactòriament i negativa amb aquest nou patró. Les zones més influenciades en la fase negativa de la WeMO són el Golf de València i la Plana del Rosselló durant les estacions d'hivern i tardor. Les tendències recents de l'índex de la WeMO (WeMOi) tenen una clara correspondència amb l'evolució de la precipitació a l'àrea d'estudi a finals del segle XX. Les anàlisis espectrals que s'han portat a terme també mostren aquesta dependència de la precipitació als Països Catalans del WeMOi. Es demostra que el WeMOi a escala diària és una eina molt útil per ajudar a predir episodis torrencials als Països Catalans. Els episodis de més de 100 mm en 24 hores que tenen lloc a l'àrea d'estudi ocorren, pràcticament en tots els casos, en dies amb un valor del WeMOi negatiu.

Extrems climàtics a la Península Ibèrica [Paulo Pereira da Silva]

El clima determina els nostres hàbits, l'economia, el dia a dia... i la societat està d'alguna manera acostumada a la seva variació temporal. No obstant, el clima no és

solament definit per la temperatura i la precipitació mitjanes, sinó també per la freqüència i intensitat dels extrems. Aquests episodis tenen moltes implicacions en la societat, economia i medi ambient, perquè influeixen en la disponibilitat d'aliments i aigua potable, en la migració de població, en la seguretat i problemes amb la criminalitat, en l'aparició de malalties... Tots aquestes alteracions tenen com a conseqüència diversos problemes polítics que poden donar lloc a un col·lapse social. Un extrem climàtic es pot definir com aquella desviació del valor mitjà amb reduïda probabilitat d'ocurrència, que es troba per sota el desè percentil o per sobre el norantè percentil d'una determinada normal climàtica. Aquests episodis són estadísticament rars en freqüència, magnitud i duració en un determinat lloc. En termes socials, un episodi extrem és aquell davant el qual la societat no té la capacitat de respondre ràpidament i afecta substancialment les seves vides. Una de les característiques més conegudes del clima mediterrani és la gran freqüència d'episodis extrems. El nombre de nits càlides s'ha incrementat significativament, especialment al sud-est peninsular. En la precipitació s'ha observat una reducció quant als totals anuals, no obstant això, els extrems positius, pluges torrencials, han augmentat a la tardor.

Variabilitat climàtica passada a la Península Ibèrica, un relat d'arxius marins i terrestres [Isabel Cacho]

La ràpida variabilitat climàtica de l'últim període glacial, així com l'evolució de l'última desglaciació, ha estat molt lligada a l'evolució climàtica i oceanogràfica de la regió de l'Atlàntic Nord. Els canvis ràpids en aquesta regió han tingut una forta afectació en les temperatures i les precipitacions de la Península Ibèrica. El clima ha estat variable al llarg de la història del planeta amb unes escales temporals i espacials força heterogènies. Destaquen en el passat més recent els canvis glacials-interglacials esdevinguts en milers d'anys, i els denominats canvis ràpids que han tingut lloc en centenars d'anys o, fins i tot, en dècades. La història climàtica del planeta ha anat molt lligada a les variacions en les concentracions de CO₂ atmosfèric, tot i que aquests canvis no són directament els causants inicials de la variabilitat climàtica passada, i hi ha diferents registres i models que indiquen que la concentració de CO₂ va ser un element clau amplificador de la intensitat de bona part de les grans transicions climàtiques. Catalunya, juntament amb la Península Ibèrica i la regió mediterrània, ha estat molt sensible als canvis climàtics del passat, donant lloc a alguns impactes importants en els assentaments humans del moment.

Incidència del vulcanisme en el clima. El cas de la Península Ibèrica [Marc J. Prohom]

La incidència de les grans erupcions volcàniques sobre el clima és un aspecte inherent a la pròpia variabilitat climàtica natural del planeta. La resposta de les temperatures de la Península Ibèrica davant una gran erupció és un lleuger descens durant els dos o tres anys posteriors. En funció de la localització, la resposta presenta matisos. Així per a grans erupcions volcàniques de localització intertropical la incidència es més duradora però moderada, mentre que per a erupcions d'altres latituds la resposta és efímera, però sent aquesta molt més notable. Especialment, es dona un refredament més significatiu al sud peninsular, essent l'estiu el període crític d'aquest descens de temperatura. La circulació atmosfèrica sobre Europa presenta anomalies durant el primer any posterior a una gran erupció intertropical. S'aprecia una major

persistència de situacions zonals a l'hivern, amb un desplaçament cap al nord de l'anticicló subtropical de les Açores, és a dir, un reforçament de la fase positiva de la NAO. Com a conseqüència d'aquests canvis en els patrons de circulació tenen lloc hiverns força eixuts arreu del territori peninsular, sobretot, a la regió nord-occidental.

El cicle de conferències deixà entreveure una heterogeneïtat en l'anàlisi i àrea d'estudi de la variabilitat climàtica. Es va donar a conèixer l'important paper del clima de la Península Ibèrica en l'actual context de canvi climàtic, on la península serà un dels territoris més afectats i on s'han de començar a prendre mesures d'adaptació imminentment. Tant els cicles de precipitació com els extrems climàtics poden ser clarament explicats per canvis recents en la circulació atmosfèrica; això no obstant, durant la segona jornada de conferències es va mostrar que factors externs com són les alteracions en la circulació oceànica i l'ocurrència de grans erupcions volcàniques poden alterar les tendències recents durant un determinat període de temps. D'aquí es dedueix un complex sistema climàtic canviant i imprevisible al qual la societat es mostra cada cop més vulnerable tot i que les primeres mesures de mitigació han estat força prematures. Parlar de variabilitat climàtica ens porta a parlar de canvi climàtic, i tractar aquest darrer tema fa ineludible fer menció al context de canvi global en el qual estem immersos avui dia. [Joan Albert **López Bustins**]

Dijous 26 de maig de 2011

María José PRADOS,
Universidad de Sevilla :

*Naturbanización.
Algunos ejemplos en áreas de montaña y periurbanas.*

El 26 de maig de l'any 2011, la professora Ma José Prados va impartir la conferència *Naturbanización. Algunos ejemplos en áreas de montaña y periurbanas*, inclosa en el programa d'activitats del curs del 75è aniversari de la Societat Catalana de Geografia.

Maria José Prados és professora titular del Departament de Geografia de la Universitat de Sevilla. Segons el seu currículum, els àmbits de treball del seu interès han estat la teledetecció, els canvis en els usos i cobertes del sòl, el desenvolupament rural sostenible i el medi rural.

La professora porta força temps estudiant els canvis que es produeixen en les zones rurals que són properes als parcs nacionals, i molt especialment a Doñana. L'anàlisi vol veure com la presència d'un parc nacional estimula l'arribada de nous habitants a partir de la construcció d'habitatges i com aquesta població suposa canvis en la composició demogràfica i social dels vells residents. De fet l'autora vol saber quins són els motius, a banda de l'existència d'habitatge, que porten a la població a instal·lar-se en un municipi proper a un parc i parteix de la premissa que la qualitat ambiental és un "actiu" en l'elecció d'aquesta residència ja que en el fons qui la compra sap que no hi haurà degradació de l'espai natural.

La *naturbanització* no tan sols comporta una certa urbanització dels nuclis urbans propers a la zona del parc sinó que també suposa l'arribada de nova població que implica canvis en el teixit social de la població receptora ja que en general la població que arriba a aquests municipis té uns nivells d'instrucció superiors, en alguns casos són estrangers que se senten atrets pel paisatge, altres són autònoms que poden treballar des del lloc, mentre que la població local moltes vegades està més envellida, és escassa i té una formació personal substancialment diferent als nouvinguts.

Dels estudis que ha efectuat la professora Prados sembla que la urbanització i construcció d'habitatges no està relacionada amb l'arribada de nova població, amb això es vol dir que la construcció va per davant i que l'arribada de nous residents moltes vegades porta associada una actitud positiva en relació a la protecció del medi.

Aquest fenomen que ella anomena *naturbanització* és comú a les àrees on es delimita un parc nacional i així ho ha pogut observar en altres zones d'Andalusia, com Sierra Nevada, a Portugal i a Polònia i, gràcies als fons de l'Agència Espanyola de Cooperació, també ha pogut estudiar alguns casos a Guadalajara (Mèxic) i Buenos Aires. [Elisabet **Sau i Raventós**]

Dimecres 1 de juny de 2011

Cristina MONTIEL MOLINA,
Universidad Complutense de Madrid:

Buenas prácticas de uso del fuego en Europa.

Dimecres 1 de juny de 2011, a les set de la tarda, va tenir lloc a la Sala Pi i Sunyer de l'Institut d'Estudis Catalans, organitzada des de la Societat Catalana de Geografia (SCG), la presentació de la "Fundació Pau Costa Alcubierre d'Ecologia del Foc i Gestió d'Incendis. "

L'acte va ser introduït per Xavier Úbeda, membre de la Junta de Govern de la SCG i patró de dita fundació, que va agrair la confiança rebuda tant de la Societat com de la Fundació per a l'organització de la jornada. Va explicar que la presentació constaria de dues parts, la primera seria una conferència, a càrrec de la professora Cristina Montiel, i la segona, la presentació, pròpiament dita, de la Fundació.

El president de la SCG, Francesc Nadal, va presentar la Dra Montiel, que va dictar una conferència titulada *Bones pràctiques d'ús del foc a Europa*. Cristina Montiel Molina, catedràtica de Geografia a la Universitat Complutense de Madrid, porta molts anys treballant en temes de gestió dels boscos i últimament en el projecte Fire Paradox, que planteja l'ús del foc com a alternativa per a la gestió forestal. El resum de la seva xerrada és el següent:

"El foc ha estat habitualment utilitzat per les societats rurals europees per a la gestió del territori, i s'ha arribat a convertir en un factor fonamental de la diversitat ecològica i cultural dels paisatges. No obstant això, la crisi i l'èxode rural de la segona meitat del segle XX van suposar la pèrdua de la cultura del foc en molts llocs del continent i un canvi de la percepció sobre el seu significat. El foc ha passat de ser valorat com una eina necessària i utilitzada per les societats rurals, a ser considerat com un risc o catàstrofe per part de les societats urbanes.

El desconeixement de les tècniques per al seu maneig, les prohibicions del seu ús i les polítiques públiques d'exclusió del foc que es van generalitzar els anys setanta, han conduït a una situació de clandestinitat en el seu ús per a les tasques rurals i a una freqüent pèrdua de control d'aquest. D'altra banda, les dinàmiques territorials recents (abandonament de la gestió agrícola i forestal, regeneració de la vegetació, progrés de la urbanització, generalització de l'estil de vida urbà) han incrementat notablement la vulnerabilitat dels territoris davant la presència del foc.

Davant d'aquesta situació, que ha generat un augment del risc d'incendis forestals i el registre cada vegada més freqüent de grans incendis, recentment s'està tornant a reconèixer el potencial que ofereix la gestió integrada del foc amb diferents finalitats (gestió del territori, prevenció i extinció d'incendis, conservació de la natura, etc.). De tota manera, en la major part dels països europeus continua havent una reticència general i un gran nombre de limitacions per a la gestió del foc. Per això, un dels objectius del projecte europeu FIRE PARADOX va ser oferir als polítics, als gestors del territori, als tècnics de la gestió del foc i al públic en general, informació sobre les bones pràctiques d'ús del foc actualment existents en diferents regions del continent i que demostrin la viabilitat i oportunitat d'aquestes tècniques amb diferents finalitats.

El foc ve sent utilitzant amb èxit per diferents objectius de gestió, en contextos biogeogràfics i socioeconòmics molt variats. A Suècia, va començar a introduir-se el foc

prescrit per a la conservació de la natura en les formacions de bosc boreal dels espais protegits de Västernorrland. Les cremes prescrites es vénen realitzant des de l'any 2007 també als bruguerars i espais oberts de la Reserva Natural de Drover Heide (Alemanya) com a conseqüència dels satisfactoris resultats obtinguts, que han permès vèncer els obstacles legals i els condicionants ecològics.

El manteniment fins als nostres dies de les pràctiques tradicionals de maneig del foc per a la gestió d'hàbitats i fauna a Escòcia (Muirburn Code) és un dels casos més destacats de bones pràctiques d'ús del foc a Europa. Però també són singulars i reeixits els programes nacionals espanyol, portuguès i català que han plantejat la gestió integrada del foc amb diferents finalitats. En definitiva, el foc segueix constituint en els nostres dies una interessant i eficaç eina de gestió. El seu maneig racional i professional és, a més, una de les estratègies més eficaces per prevenir el risc d'incendis forestals.”

Un cop va concloure la conferència, en Marc Castellnou, com a president de la “Fundació Pau Costa” i l'Albert Bartolomé, com a director general, van explicar el perquè de la Fundació i la seva organització.

Marc Castellnou parlà sobre el perquè era necessari crear una fundació d'aquest tipus. Va descriure quina és la problemàtica actual dels grans incendis forestals a tot el món i com Catalunya es podria veure afectada de nou per incendis com l'any 1994 o 1998 o fins i tot més grans. Va parlar de com l'estat dels nostres boscos fa possible que el foc pugui recórrer molts quilòmetres en poc temps si la situació meteorològica ho permet, i també va fer notar que l'organització territorial, amb moltes zones d'interfase urbanoforestal, fa molt perillós els incendis en aquestes zones tan poblades. També va destacar que és pràcticament impossible poder afrontar l'extinció d'aquest grans incendis, per molt mitjans de què es disposi.

Lligat amb el tema de la xerrada de la Dra. Montiel, sobre l'ús del foc com a eina de gestió, va explicar com en els seus viatges als Estats Units, on va aprendre com fer servir el foc per a la gestió del bosc i per a la lluita contra incendis, va poder parlar amb gent que li varen explicar que foren els colons catalans, navarresos i bascos que van emigrar en aquelles terres, els que van portar-hi la pràctica de la crema de pastures i rostolls i que més tard els indis americans, a les seves reserves, també les varen fer servir. Vet aquí la paradoxa, que hem anat allà a aprendre una tècnica que nosaltres mateixos vàrem exportar-hi fa molts anys.

L'Albert Bartolomé va explicar com estava organitzada la Fundació, el nombre inusual de fundadors, 60 exactament, tots ells tècnics o investigadors molt lligats al tema dels incendis, i que és aquest elevat nombre un valor únic que fa de la Fundació un recurs humà molt important. Aquests fundadors varen signar el mes de gener de 2011 en el registre per a poder formalitzar la Fundació Pau Costa.

També explicà que encara que ha estat una fundació creada aquí a Catalunya, té caràcter internacional, ja que els patrons, que són 12, són de molts països diferents. A part de Catalunya, hi ha patrons de Madrid, Cantàbria, Portugal, Estats Units, Canadà, Sudàfrica, Alemanya i Suècia.

A tres quarts de nou de la tarda, va acabar la jornada i es van repartir tríptics de la Fundació. [Xavier **Úbeda**]

Dimecres 15 de juny de 2011

Javier MARTIN VIDE,
Universitat de Barcelona:

Los límites del planeta y el cambio climático.

Dimecres 15 de juny de 2011 se celebrà, a la sala Joan i Pere Coromines de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), la sessió de cloenda del curs 2010-11 de la Societat Catalana de Geografia (SCG), anomenat *Segon curs del 75è Aniversari*. La lliçó acadèmica indispensable duia per títol *Los límites del planeta y el cambio climático* i fou dictada pel Dr. Javier Martín Vide, catedràtic de Geografia Física de la Universitat de Barcelona, davant la presència d'un públic entregat, com no podia ser altrament.

Va obrir l'acte el president de la SCG, Francesc Nadal, qui va fer una breu presentació del conferenciant, tot destacant-ne la vessant investigadora, palesa en la publicació de 25 llibres i uns 400 articles, així com el seu prestigi acadèmic, palès en el seu recent ingrés a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Finalment, el president Nadal posà de relleu que Javier Martín Vide és president de l'Asociación de Geógrafos Españoles, el primer que al mateix temps és membre de la SCG.

Un cop degudament agraïts els mots de presentació i la invitació de la Societat, el professor Martín Vide encetà una conferència que si un no el coneix no dubtarà a qualificar d'extraordinària. Qui el coneix en dirà magnífica, perquè ens té prou ben acostumats. Començà per fer proselitisme sobre la Geografia: "La Geografia, que abans servia per descobrir i descriure territoris, ara serveix per mirar d'entendre i explicar el món en tota la seva complexitat, per intervenir en el territori."

Continuà, adreçant un esguard als "límits del planeta". Com a demostració, tractà de la gran disparitat que hi ha quant al sostre demogràfic del món, que experts situen entre 6.800 milions de persones i 98 miliards. Com a causes d'aquesta incertesa apuntà que al segle XX hi ha hagut un gran creixement de la població i de la tecnologia, ha aparegut una capacitat impensada de destrucció massiva de la vida, ha esdevingut molt efectiu el control de la natalitat ensems que augmentava l'esperança de vida en néixer, s'ha alterat el medi cosa de no dir i, fins i tot, hom pot plantejar la possibilitat d'emigrar de la Terra.

En començar a parlar del canvi climàtic, dedicà una estona al clima entès com un sistema que té en compte l'atmosfera, però també la hidrosfera, la criosfera, la litosfera, la biosfera i, fins i tot, un subsistema socioeconòmic, ja que a hores d'ara és inqüestionable la incidència del consum de combustible fòssil en el canvi climàtic: "Tothom pot ser agent del canvi climàtic i tothom pot esdevenir-ne víctima"- digué Martín Vide, qui amb l'ús deliberat del verb poder defugí qualsevol to apocalíptic.

El professor Martín Vide s'ocupà, després, de l'escalfament global, per a la qual cosa recomanà la consulta del 4t informe de l'IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change), disponible a Internet (www.ipcc.ch), que recull una munió d'aportacions de qualitat garantida (2.500 experts revisors se n'encarreguen de preservar-la). Aquest magne document conclou que l'escalfament global del planeta és inequívoc, inusual i antròpic (Martín Vide hi afegí "inquietant"). Ara el Sol i els volcans, com agents que poden modificar el clima, ja no estan sols. Ara hi ha un actor nou: l'ésser humà.

L'efecte hivernacle, provocat per la concentració de gasos com el diòxid de carboni (CO₂), el metà i l'òxid nítrós, ha deixat de ser beneficiosa. Abans feia el planeta confortable (amb una temperatura mitjana de 15 graus). Ara l'emissió d'aquests gasos és excessiva (es pot consultar la concentració actualitzada de CO₂ a CO2now.org) i ningú no posa en dubte l'escalfament global. Les dades de què un disposa són aclaparadores: registres de temperatures dels darrers segles que indiquen increments de les mitjanes, minva de la coberta de neu i gel a l'hemisferi nord (amb pregon retrocés de les glaceres) i augment del nivell mitjà del mar.

El professor Martín Vide aportà resultats de les seves últimes recerques, que demostren com al segle XX la temperatura ha augmentat a la Península Ibèrica, i encara que les precipitacions totals no hi assenyalen cap tendència, sí que s'enregistren canvis en el règim pluviomètric estacional. Hi ha una notable expansió vers l'oest dels règims amb màxims tardorencs, en detriment dels primaverals: “A Madrid, l'estació més plujosa ja no és la primavera.”

Pel que fa a Catalunya, la investigació darrera es refereix al període 1950-2008 i demostra ben a les clares l'augment de la temperatura mitjana anual cosa de 0,17 – 0,24 graus (poca broma! Això significa 2 graus en 100 anys!), l'increment de les temperatures màximes a raó de 0,23 – 0,32 graus la dècada (ço vol dir que a l'estiu fa, com més va, més calor), el major nombre de nits tropicals (el termòmetre no baixa de 20 graus) a la ciutat de Barcelona i la pujada de la temperatura de l'aigua del mar a diversos nivells de profunditat (cosa sabuda gràcies a les rigoroses mesures diàries efectuades per Josep Pascual, un afeccionat de l'Estartit).

A la qüestió sobre què ens depara el futur, el Dr. Martín Vide contestà amb el dibuix d'un escenari d'escalfament durant el segle XXI, entre 1,4 i 4 graus. Aquest escalfament serà global, però desigual. Serà més gran als continents i les altes latituds boreals, i menor a l'oceà austral i en zones septentrionals de l'Atlàntic. Pel que fa a les precipitacions, augmentaran, ja que en un planeta més càlid hi haurà més evaporació, però es desplaçaran vers al nord i deixaran una mediterrània més seca. Tot plegat comportarà un augment de riscos climàtics, que afectaran els béns i les de vides humanes.

Davant d'aquest panorama, el professor Martín Vide proposà dues accions claus: *mitigació* i *adaptació*. La primera consisteix a mirar de limitar l'emissió de gasos causants de l'efecte hivernacle per reduir l'escalfament tant com es pugui. La segona es refereix a intentar desenvolupar accions per treure el màxim profit de les noves condicions ambientals, limitant-ne, així, els impactes. [Enric **Bertran**]

Dijous 16 de juny de 2011

Descoberta urbana a Barcelona guiada per
Jorge LAGUNA i Jordi PRAT, i coordinada per Rafael GIMÉNEZ, a :

*Les obres del túnel ferroviari del TGV
entre les estacions de la Sagrera i Sants.*

El 16 de juny del 2011 un grup de sòcies i socis de la Societat Catalana de Geografia visità les obres del túnel ferroviari entre la futura estació de la Sagrera i l'actual estació de Sants, a Barcelona.

Jordi Prat, delegat del Ministerio de Fomento per a les actuacions ferroviàries a Catalunya, i Jorge Laguna, enginyer d'Ineco adscrit a la direcció de les obres a càrrec de l'Administrador de Infraestructuras Ferroviarias (ADIF), acolliren i guiaren el grup a l'antiga estació de mercaderies de la Sagrera, rehabilitada com a centre d'informació a la ciutadania i seu de les oficines de les obres.

Jorge Laguna, de manera amena i didàctica, presentà el context de l'obra, la línia ferroviària d'alta velocitat Madrid, Saragossa, Barcelona, Figueres, que amb els seus 804 km, dels quals 727 es troben en servei actualment, serà la línia d'aquestes característiques més llarga d'Europa. També destacà l'esforç de l'Estat espanyol en el desplegament de l'alta velocitat, venint d'un paisatge ferroviari obsolet: Espanya s'ha situat en pocs anys com a líder europeu en longitud de línies en explotació, per davant de països amb més tradició com França i Alemanya, i només superada a escala mundial per Xina i Japó.

Aquest discurs triomfalista, però, amaga que la demanda de viatgers ateny nivells molt inferiors als que es donen als territoris comparats. En tot cas, es tractava d'una visita de l'obra, a fi de permetre'n copsar la magnitud i l'extraordinària destresa tècnica amb la que es duu a terme. Òbviament, no era el lloc per qüestionar la idoneïtat de la política ferroviària espanyola ni els interessos als quals serveix prioritàriament.

La implantació de l'alta velocitat ferroviària entre l'estació de Sants de Barcelona i Figueres, punt de connexió amb el tram transfronterer Figueres-Perpinyà, en servei des de desembre del 2010, requereix d'uns corredors específics independents de les línies convencionals, ateses les incompatibilitats dels principals equipaments, en particular l'ample de via i l'electrificació. Dins del conjunt d'actuacions en curs o recentment acabades, en destaquen les tres noves estacions (la Sagrera, Girona i Figueres-Vilafant) i els tres túnels urbans realitzats amb tuneladores.

Aquests túnels són: el de Girona amb una longitud total de 3,6 km, inclosa l'estació; el de Montcada i Reixac, de 3,7 km; i el de Barcelona, entre la Sagrera i Sants, de 5,6 km, que discorre pels carrers Mallorca, Diagonal i Provença, sense passar per sota de cap edifici. Aquest darrer, l'excavació del qual s'inicià el 26 de març del 2010, fou el visitat pel grup de la Societat. Amb un recorregut dins la vagoneta de transport dels treballadors pels 4,6 km ja perforats, tingué l'oportunitat no només de descobrir un aspecte inèdit del subsòl de Barcelona, sinó també de conèixer des del seu interior el funcionament de la tuneladora, una potent i sofisticada màquina que esgarrapa la terra a la vegada que consolida les parets del túnel en forma de cercle de més d'11 m de diàmetre.

Els enginyers responsables de l'obra destaquen la precisió amb què treballa la tuneladora i les mesures exhaustives de control i d'auscultació, com ara la implantació de nombrosos teodolits automatitzats i acceleròmetres, que s'han adoptat per garantir la seguretat dels edificis confrontants a l'excavació. El resultat presentat és impecable des d'aquest punt de vista, quan ja s'han superat els dos edificis declarats patrimoni de la humanitat per la UNESCO, la Sagrada Família i la Pedrera, que no han experimentat moviments d'assentament.

Romandrà en el record de les persones afortunades amb tan singular viatge l'estrèpit de les vagonetes al circular per la via provisional del túnel, la penetració fins a les entranyes del gran talp tunelador, l'entusiasme del jove enginyer, l'automatització del procés constructiu, la sensació d'haver viscut uns moments irrepetibles. [Rafael **Giménez Capdevila**, Barcelona, 10 de juliol del 2011]